

KULTÚRA

ROČNÍK XVII. – č. 5

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

5. MARCA 2014

Vydáva FACTUM BONUM, s. r. o. • Šéfredaktor TEODOR KRÍŽKA • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Mobil: 0911 286 452 • e-mail: kultura@orangemail.sk • Cena 1,50 €

www.kultura-fb.sk

Kardinál E. Pacelli, budúci pápež Pius XII.,
ako pápežský vyslanec
na Svetovom eucharistickom kongrese v Buenos Aires roku 1934

Keď čítame, ako kresťanské obce prvých storočí chápali a prežívali štyridsaťdňovú prípravu na Veľkú noc, na sviatok zmŕtvychstania Pána, priam nás to zaráža, vari i trochu zahanbuje. Predovšetkým: Pred ich duchovným zrakom stál živý Ježiš, náš Pán. On, ktorý sa podľa vzoru veľkých mužov Starého zákona pripravil na svoje verejné pôsobenie štyridsaťdňovým pôstom na púšti. Tam sa postil a vyhľadoval, hovoria evanjeliá. Preto taký tvrdý pôst si ukladali aj prvé kresťanské spoločenstvá - ako záväzok predveľkonočnej doby. Počas celých štyridsať dní sa veriaci iba raz do dňa nasýtili, ináč sa pokrmu nedotkli. Dokonca dva dni pred sviatkom, od Veľkého piatku do noci pred oslavou vzkriesenia, sa vyžadovalo úplné zdržanie pokrmov. Tak tomu bolo stáročia. Tvrdá realita. Vidíme, nebola to teda žiadna "pohodička," ani relaxa-

Náš predveľkonočný pôst sa zredukoval na pramálo. Ktovie, tie tvrdé pôsty niekdajších čias by sme pri hektike a napätíach dnešného života azda ani neznesli. Odporúča sa nám ich nahradiť dajakým iným dobrovoľným zriekanim a dobrými skutkami. Napokon, telesný pôst a iné vonkajšie odriekania nie sú všetkým, a - povedzme si otvorene - ani tým najhlavnejším. K tým veciam mali už tie tvrdo sa postiace kresťanské generácie istý kritický postoj. Rozpamätávali sa, čo kedysi Boh ústami proroka Izaiáša odkázal svojmu vyvolenému ľudu: Načo sa postíte - hovorí im - keď sú prítom spory a zvady medzi vami? Načo si posýpate hlavu popolom a obliekate sa do vrecoviny, načo chodíte zhrbení ako usychajúca trstina, keď prítom ostáva vaše srdce tvrdé, nemilosrdné voči bližnému, keď ste k sebe neúprimní, falošní, keď sa navzájom klamete? Pôst, ktorý sa mi ľúbi - hovorí

Milosť pôstu

cia... Svätý Otec František by dnes povedal: "náboženstvo á la carte."

Aký zmysel videli vtedy veriaci v prísnom telesnom pôste? Čo ním chceli dosiahnuť? Nebolo iba nezmyselným sebatýraním, ako ho nachádzame v istých združeníach fanatikov? Nie! Veď už vtedy chcel veriaci vedieť, prečo sa postí. Žili s povedomím, že niektoré veci kresťania robia, lebo sú na úžitok, a iné nerobia, lebo im škodia. Vychovávali sa k tomu, aby im vedeli slobodne povedať: Nie! Túžili získať Božie milosti do každodenného života, ktoré z neho plynú.

Myslitelia, učitelia Cirkvi sa hlbšie zamýšľali nad významom telesného pôstu a vysvetľovali veriacim jeho viaceré ciele. Uvážme, či ostávajú platné aj dnes...?

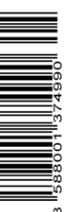
Kresťan si ukladá pôst s myšlienkou na svoje previnenia voči Bohu a ním prosí o dar milosti odpustenia. Pôstom, ktorý naozaj stojí sebazaprenie, sa veriaci chce utvrdiť, upevniť vo svojom vnútornom obrátení. Pôstom možno zosilniť vôľu do boja proti zlu, získať nadvládu nad chybnými náklonnosťami, nad vášňami tela i ducha. Pôst obdarúva človeka, ospevuje pôstna prefácia: "... ty si nám určil tento posvätný čas na duchovnú obnovu, aby sme si očistili srdce od nezriadených žiadostí a uprostred pozemských starostí mali vždy na zreteli večné hodnoty," vnútornou slobodou". Nakrátko: Pôst je cesta k vnútornému očisteniu, sebakontrola a sebadisciplína. Je bojom proti vlastnému "ego", úzkej osobnej spokojnosti a prehnaným starostiam po blahobyte a pozemských pôžitkoch. Okrem toho sa telesný pôst môže stať modlitbou. Prosbou o dajaký mimoriadny Boží dar, milosť. Prosbou nielen ústami, lež aj konkrétnymi skutkami, životom. Možno ho tiež pochopiť ako osobnú účasť na utrpení a smrti Ježiša Krista. Konečne, čo sa v pôstom ušetrí, môže sa stať darom pre núdzných, hladujúcich. Slovom: Autentický kresťan si už vtedy vedel odôvodniť svoj pôst a vedel by to aj dnes.

Boh - je dačo iné. Rozviaž nespravodlivé puto, ktorým si zviazal, zotročil svojho bližného, sním z jeho pliec nespravodlivé bremeno, ktorým si ho zaťažil! A rob dobro: daj chlieb hladujúcemu, prijmi do svojho príbytku toho, kto nemá strechu nad hlavou; daruj oblek nahému, čo trpí zimou; a ešte toto: nezatváraj svoje srdce voči tým z tvojho vlastného príbuzenstva, čo ťa potrebujú (por. Iz 58, 1-9). Teda pôst, káranie tela nič neosoží, ak sa ním nezmení, neobnoví vnútro človeka.

Azda by Boh i nám dnes v uvedenom zmysle ukázal smer nášho pôstu. Pôst, ktorý by schvaľoval; a počuli by sme od neho takéto smernice: V tvojom živote stojíš na istom mieste. Máš isté úlohy v spoločnosti, Cirkvi, rodine. Teraz, v pôste, sa v nich angažuj celou dušou, všetkými silami. Vezmi na seba aj ich ťarchu, ich tvrdé stránky. Hej! Vezmi, prijmi aj kríž! Veď možno ti prichodí niešť ťažobu utrpenia, telesnej či duševnej bolesti, bez výhľadu na skoré oslobodenie? Pokús sa teraz v Pôstnej dobe zmieriť sa s ním. Prijmi ho deň čo deň a znášaj v pokoji, trpezlivo, odvážne. Zist'uješ, že ťa istá vášeň, náruživosť, vedie na cestu pomalého sebazničenia? Pozastav sa, spamätaj sa, spoznaj priepasť, nad ktorou stojíš a rozhodni sa k radikálnemu odporu. Zist'uješ pri smelom a úprimnom pohľade do seba, že tvoje srdce je plné nepriazne voči iným, pyšného opovrhovania inými, závidia, hnevu? Vyčisti ho v týchto dňoch! a otvor pre myšlienky pokoja a zmierenia, pre porozumenie a obetavú lásku. Urob niečo nezistne pre dobro blízkych. Neboj sa konať skutky lásky. Vtedy je sám Boh na nielen na tvojej strane, ba dokonca v tebe samom! Presne ako píše sv. Ján evanjelista: "Boh je láska; kto ostáva v láske, ostáva v Bohu a Boh ostáva v ňom" (1. Jn 4, 16).

Spýtajme sa najlepšie sami, v našom svedomí: Čo by mi Boh sám označil ako pôst, ktorý by sa mu páčil?

Mons. RUDOLF MASLÁK

Hriech bratovraždy prichádza ako dôsledok prvotného hriechu Adama a Evy. Kain zabíja brata Ábela. A nezabíja ho raz, ale takmer nepretržite počas celých dejín ľudstva. Niet dňa, aby sme sa o tom nedozvedali. Jedni siahajú na životy druhých v mylnej predstave, že sa zbavia konkurencie pri stole Božích milostí. Iní preto, že prosto cítia iracionálnu potrebu zabíjať. Jedni zabíjajú fyzicky, ďalší duchovne.

Keď počúvam rozhovory dnešných ľudí, najmä mladých, vždy ma zamrazí, ako ľahko a často opakujú slovo idiot. Ani si len nepoložia otázku, či sa to vôbec patrí, či je to adekvátne vo vzťahu k inej osobe, nieto aby im napadlo, že i toto jediné slovo je bratovražda. Lebo ne-

Kultúra nádeje

TEODOR KRIŽKA

vraždieme iba tým, že niekoho pripravíme o telesnú existenciu, vraždíme už tým, že zabíjame jeho dôstojnosť vo vlastnom srdci a vo vlastnej myšli.

Kain zabil Ábela, svojho brata. No sú Kainovia, ktorí zabíjajú Ábela v samom sebe. Zavraždia vlastné svedomie, zavraždia hlas Boží, ktorý oslovuje rovnako každého z nás bez ohľadu na to, či ho chceme počuť, alebo nie.

Bývajú však i obdobia, fázy civilizačného vývoja, kedy sa kolektívnym Kainom stáva spoločnosť, národ alebo spoločenstvo národov, ktoré vraždí iné národy, alebo sa Kainom stáva národ samému sebe.

Zdá sa, že západná civilizácia dvíha nôž nad svojím vlastným srdcom. Príznačky samovraždy badať na každom kroku, počínajúc teoretickým definovaním postmodernej, posthistorickej doby a končiac rezignáciou na prirodzené hodnoty, vlastné každému zdravému človeku i spoločenstvu.

Kainovský syndróm sprevádza vnútornú duchovnú, mravnú a ekonomickú krízu. Je to vlastne kríza zmyslu. Západná civilizácia stratila koordinátory cesty, ktorá ju vyviedla na vrchol svojho kultúrneho a hospodárskeho rozvoja.

Tu sa začína vyjavovať transcendentný význam utrpenia. Rusko, ktoré vďaka západným peniazom a intrige upadlo do bolševického chaosu, takmer do storočnej straty identity a ktoré prešlo očistcom, ba až pekľom gulagov, teroru a vojen, práve vďaka tomuto martýriu dostalo šancu byť smädne po Bohu. Umelo ho brzdili ekonomicky i politicky, no Svätý Duch vyražal aj z tohto Papiňovho hrnca a výsledkom je mohutná kultúra, ba po mnohých desaťročiach aj neuveriteľná náboženská obnova. Isteže, aj tam sa zrážajú choroby nášho civilizačného priestoru s potrebou continuity s predbolševickými dejinami, ale zdá sa, že Rusko má dost síl, aby v sebe prevarilo tri pokušenia: 1. vpusť si do žíl smrteľnú dávku západnej dekadencie a úpadku; 2. zastaviť sa na polceste od bolševizmu k tradičným civilizačným hodnotám; 3. ustrnúť v kŕči formalizmu a akejsi novej podoby duchovného schematizmu, vlastného ostatnej fáze komunistického režimu pred zrútením. Obkľúčené zo všetkých strán a cítiace dych svojho súpera, podrážané to v Gruzínsku, to v Sýrii a naostatok už na Ukrajine, nemá mnoho času, aby si vybralo definitívnu cestu ako alternatívy Západu, ktorý odvrhol Krista.

Objavuje sa tak dávno predpovedaná a veľkými duchmi privolaná misia nieže nedopustiť vlastnú samovraždu, ale zadržat kainovskú potrebu ustatého postmoderného sveta. Zaostávanie, umelo nútené mocenskými štruktúrami zvonka pomocou piatej kolóny, sa tak po dlhom období strádaní javí ako výhoda. Či sa Rusko tejto predpovedanej a privolananej úlohy zhostí naozaj so všetkou pokorou a zodpovednosťou, nevieme s istotou povedať. Môžeme sa iba pripojiť k zvyškom zdravých kresťanských síl Západu, ktoré vnímajú túto potenciu ťažko skúšanej krajiny vrátiť seba a našu vykofajenú civilizáciu späť na bezpečnú trasu hľadania a nachádzania zmyslu, teda kultúry nádeje.

NAMIESTO ÚVODU

Sedím v plnej čakárni na onkológii v ružomerskej nemocnici. Som tam s otcom. Čas si krátim "povinným" čítaním Straussa a čiastočne ešte chcem splatiť dlh P. O. Hviezdoslavovi a jeho "Je obrátenie Pavla"... Ale nemôžem byť; nevničať, nepozorovať život okolo. V jednom rohu skupina niekoľkých pacientov zjavne naplnia priestor čakárne a nedá sa nepočuť: "Keď som robil v ..., mesačne som dostával aj 6000 korún! A keď sme prišli do krčmy, krčmárky okolo nás obskakovali ako frecky..."

Zašlá sláva "našich ľudských úspechov", to je celý zmysel života... Žijeme len akoby z roztrúsených odrobín, ktoré ako pes chodí pod stôl ňuchá, hľadá, vylizujú špinavú dlážku, aby ešte voľaják blchu uchytil medzi napoly vypadané zuby... Sám zúfalý - v živote i pred životom, ale s výzorom šťastného hrdinu, ktorý žije pre danú chvíľu, keď sa všetka pozornosť sústreďuje len a len na ňom...

Je zaujímavé, povedal by som, že až tajomné, vnímať človeka a jeho život takto bezprostredne a priamo. A nič iné, len to, že sa tu potvrdzuje strašná pravda o "redukovanom človeku", ktorú Pavol Strauss vypovedal vo svojej eseji "Problém človeka" z roku 1947. Bez Boha je človek redukovaný na minimum, na úrovne rôznych stupňov, z ktorých ani jeden nezodpovedá jeho dôstojnosti. Je to človek bez kultúry, bez svetla života, bez nádeje. Je to voľaják úbožiac, ktorý ani len netuší o rozsahu svojej biedy, lebo mu chýba odvaha prijať pravdu a ak treba aj strašnú pravdu o sebe. A tak si vytvára domom šťastia, hoci v skutočnosti zúfalý - v živote i pred veľkosťou svojho života.

Som úplne uchvátený, až ohúrený Straussovým "Problém človeka" (súborné dielo Pavla Straussa, zväzok I., strana 161 - 179). Jasne, zrozumiteľne. Holá pravda a nič viac. To nie je "fajn pocit" z pekného, to je bázeň a rešpekt pred veľkým a vznešeným, lebo Pavol Strauss takto zjavuje - a dnes aj mne zjavil - Boha a pravdu o človeku, teda aj o mne...

Ako sv. apoštol Pavol vo svojom Prvom liste Korint'anom hovorí o postupnom a nevyhnutne potrebnom dospievaní v Kristovi ("Keď som bol dieťa hovoril som ako dieťa, poznával som ako dieťa rozmýšľal som ako dieťa. Keď

som sa stal mužom, zanechal som detské spôsoby" (1Kor 13; 11)), tak si tu ja uvedomujem svoje "dospievanie", dorastanie pre Straussa. Čítajúc Problém človeka mi prišlo na um, že čo by bolo, keby som to čítal počas štúdií v seminári, či hádam v gymnáziu...? Asi nič, ba ešte skôr mne na škodu, lebo vtedy "hovoriť som ako dieťa,

mánu... Iste, už sa nemá kto priznať a nemá si kto priznať, aký je v tom fatálny omyl. Vaša vlastná pýcha, váš vlastný rozum vás dobehol, ba stal sa vám aj najväčším nepriateľom (Boh zahanbuje múdrosť múdrych... (1Kor 1;19-25)).

Pavol Strauss práve vám adresoval tieto slová: "Všetky von-

Počujte, vy páni z OSN

rozmýšľal som ako dieťa...". Konal som tak. A dlho to ešte trvalo. Bolo potrebné zanechať detské spôsoby a dospieť "k zrelosti muža, k miere plného Kristovho veku" (Ef 4; 13) lebo len vtedy sa stávaš spôsobilým vážne veci vážne prijímať...

Ak Jozef Tóth o Pavlovi Straussovi poznamenal že "Je to nejaký posunutý prorok Izaiáš, alebo Mojžiš..." (Košice, leto 2012), ja hovorím - či v duchu slov apoštola Pavla "už nežijem ja, ale vo mne žije Kristus..." (Gal 2; 20), alebo v širšom chápaní slov z Listu Hebrejom "Mnoho ráz a rozličným spôsobom hovoril kedysi Boh otcom skrze prorokov. V týchto posledných dňoch prehovoril k nám v Synovi..." (Hebr 1; 1-2) - Boh k nám opäť prehovoril. Prehovoril k nám a prihovára sa nám skrze Pavla Straussa.

POČÚVAJTE VY, PÁNI Z ORGANIZÁCIE SPOJENÝCH NÁRODOV!

Niekedy v 1948. roku (18. decembra) ste vydali Chartu ľudských práv. V mierne deštruovanej podobe, ale ako plagiátori, ste ukradli pár základných princípov poriadku života na zemi od jeho pôvodcu, od Boha, no pre neho samého tam nielenže niet miesta, ale vedome ste ho vypoklonkovali, v snahe dokázať - najmä však seba, Jemu nie, že už ste "ako Boh"...! (Gn 3;5). Vydeklarovali ste tým "právo" človeka zrieknuť sa Boha, (tak ako onen prvý "navrhovateľ" "slobody" a "garant" zemského "šťastia" - "otec všetkej lži a klamstva" (Jn 8;44)) mysliac, že sami, svojimi poriadkami vytvoríme spoločnosť ľudskú, hu-

kajšie pokusy o obnovu sveta a zlepšenie pomerov sú teda fantazmagóriami, kým sa človek systematicky nezačne zlepšovať. - A o to sa systematicky stará len svätá cirkev pomocou spytovania svedomia a svojich sviatostí, pokánia a eucharistie. Len zokonaleň človek, ktorého cirkev dá spoločnosti k dispozícii, obnoví tento svet. Kým si to neuvedomia a úprimne nevyhlásia páni z Organizácie spojených národov, musia zbankrotovať všetky konferencie a každý koniec vojny bude len začiatok prípravy na novú".

"Svet produkuje bystroum slepých šteniec vo veci Pána Boha. Preto musí všetko spráchnivieť a skrachovať, každé podujatie, či je to výchova človeka, alebo nové umenie, či je to koncepcia vedy, alebo medzinárodné konferencie, ak nepojmú do svojich rozpočtov konštantu Boha. Celý výpočet musí byť nevyhnutne zlý - pre falošné premisy. Na jednom konštatovaní sa dnes zhodnú všetci, i keď sú odlišných myšlienkových táborov alebo vedeckých škôl, všetci, od laboratórnych sys'ov až po hlásne trúby všetkých politických dúhových odtienkov, a to je kríza, krízové postavenie vonkajšie i rozpoloženie vnútorné."

A ten istý Pavol Strauss, od nás, zo Slovenska, vidiac ďaleko jasnejším zrakom ako vy všetci dohromady, rok pred vašou slávnou deklaráciou, načrtol celý problém doby vážnej vtedy a nemenej dnes... Problém človeka. Esej, komplexne pojímajúca, krok za krokom vysvetľujúca, trezivo objasňujúca - problém človeka.

Jeho príčiny, prejavy, dôsledky... Ale to najhlavnejšie! Pokorne poukazuje na tú cestu, ktorú váš "hrdý človek" (= Straussov "redukovaný človek") opustil, ako na jedinú schodnú, jedinu možnú (v konečnom zacielení a ozmyslení človeka). A tou cestou je Boh, ktorý sa ľudstvu zjavil v Ježišovi Kristovi, tou cestou je Kristus...

"Čochvíľa nezvyší zo sveta iba púšť mravná a kultúrna, ktorá sa zrúti do seba.

Svet a jeho civilizácia sa dajú budovať iba na správnom základe myslenia a mravov.

Všetky zlyhali. Kresťanstvo poslali do výslužby. A nepôjde to ináč, ako to s ním znovu skúsiť."

PAVOL STRAUSS,
PROBLÉM ČLOVEKA
(a jeho "strašné" pravdy...)

... o človeku

Problém človeka je najprv problémom človeka skutočného, akým je, a ďalej problémom človeka opravdivého, akým by mal byť.

Ako sa hľadá na prvého človeka, tak sa hľadá na seba, tak sa hľadá na ľudstvo, ako na lepšie ošatený paleontologický dobytok.

...vyrástol nový tvor: redukovaný človek.

Dnešný človek je vyradený z jednotnosti, lebo je vyradený z každej jednoty. Všetky spojivá sú v ňom poškodené, lebo sú rozleptané aj v celom údobí. V ňom niet súvisu, ako ani mimo neho niet súvisov. Je tu ako telefón, s neplatným číslom;... Nič nezapadá do seba, ale zapadá v sebe. Organický súvis sa nahrádza nefungujúcim mechanizmom. ... Odpojil sa od Boha - trblieta sa vo svojej už skoro nezredukovateľnej chvíľke. A tak je už - skoro - ničím, okolo mnohého - skoro - ničoho, v - skoro - ničom.

...o striji

Človek pri stroji sa redukuje na anonymné číslo, alebo koliesko. Stroj je veľký, on je to hlavné, on diktuje človeku svoje potreby. Človek je malý, človek je vedľajší, ľahko a lacno nahraditeľný. ... Človek je tu vyňancom vo svojej dobe. ... Človek sa vyšmykol spod zákonitosti a súvislosti duchovných, ktoré sú mu jedine adekvátne. ... Človek má nadprirodzený údel. V prípade stroja sa prizemnosť jeho zacielenia vypomstila ztročením. Príroda slúži prírode, strij slúži stroju.

(Pokračovanie na 9. strane)

Vážená Rada pre vysielanie a retransmisii, aj keď ako dlhoročná členka SND, herečka a recitátorka, som sa vždy správala podľa výzvy A.S. Puškina v závere jeho básne EXEGI MONUMENTUM: "Nedbaj či pochvaly, či hanu prihrnú sa a s hľapkami sa nehádaj," dnes sa mi to naozaj nedá. Na reagovanie ma vyzvali pobúrené telefonáty z celého Slovenska. Čo si táriaž a spochybňujú, žiaľ, v mienkotvorných protislovensky xenofóbnych médiách, platených zo zahraničných zdrojov, Boh s nimi. Ak však s nimi rovnako dlhodobo hudie aj tzv. verejnoprávne RTVS, je už naozaj do neba volajúce.

Dňa 10. februára 2014 na Rádiu Slovensko v poludňajšom rádižurnále sa redaktor Domovec rozhodol vziať si na mušku aj mňa. Nemienim sa s ním hádať, ale vyprosujem si od duchovného, národného bezdomovca, aby ma nazýval kontroverznou osobnosťou, lebo ako povedal: "Pravidelne vystupujem na akciách extrémistov." Teda nielen za seba si vyprosujem takéto hodnotenie, ale predovšetkým za našu Maticu slovenskú, podľa jej Stanov - "Jednotu milovníkov národa a života sloven-

Otvorený list

ského", - ktorú dotýčny v duchu totalitných päťdesiatych rokov minulého storočia zrejme pokladá za extrémistickú, reakčnú, nacionalistickú atď., atď. Ja totiž vystupujem len na matičných podujatiach, besedách v školách, pri súsoší Šťurovcov, soche Kráľa Svätopluka, generála Dr. M.R. Štefánika, či súsoší Sv. Cyrila a Metoda na Devíne, ktoré vždy slúžia odkazu našich slovenských veľikánov.

Nakoľko v tomto vysielacom čase sa striedajú len takto hodnotiaci redaktori, ktorí tým, že nepoznajú históriu vlastného národa, si ju nevážia, a preto každého slovenského vlastenca (cudzích obdivujú a chápujú) vnímajú ako škodlivý prežitok.

Žiadam Radu, aby udelila za takúto jednostrannú výchovu k protislovenskej xenofóbii RTVS tomuto konaniu primeranú pokutu. Aby sa naše (?) verejnoprávne médium prestalo škodlivo správať, a uvedomiac si konečne svoju povinnosť, začalo vychovávať divákov a poslucháčov k úcte v duchu našich

kultúrnych národných tradícií. Lebo sa naozaj nemáme za čo hanbiť! Aby si osvojilo vyznanie nášho veľikána Milana Rúfusa: "Národ je psychické pohlavie, citlivé a presné. Podmienka jednotlivcovho bytia". A ďalej: "Vlastenectvo je posvätné, pokiaľ pomáha národu, aby našiel a obrátil sám seba".

Keďže nás Európa postavila na samú poslednú priečku v celoeurópskom hodnotení národného vedomia, je absolútne prvoradou povinnosťou verejnoprávnej RTVS vychovávať svojich divákov a poslucháčov v duchu týchto, všade vo svete absolútne samozrejmych zásad.

EVA KRISTINOVÁ V. R.
čestná predsedníčka
prvého MO MS v Bratislave I.
nositeľka Radu Eudovíta Štúra I. triedy
nositeľka ČSL medaily Za chrabrosť,
Za zásluhy I. stupňa Radu SNP II. triedy
a iných ocenení.

V mnohých článkoch som už vysvetlil, že Sovietsky zväz slúžil na obmedzenie moci USA. Rozpad Sovietskeho zväzu uvoľnil cestu neokonzervatívnej celosvetovej americkej hegemonii. Putinovo Rusko, Čína a Irán ako jediné prekážajú pri realizácii tohto cieľa.

Najväčším trňom v oku hegemonie Spojených štátov sú ruské jadrové rakety a vojenské technológie. Washington porušil dohodu medzi Reaganom a Gorbačovom a rozšíril NATO o bývalé územie Sovietskeho zväzu. Teraz sa doň snaží začleniť aj časti Ruska samotného, Gruzínsko a Ukrajinu - len preto, aby Rusko neutralizoval. Washington odstúpil od dohôd zakazujúcich protiraketovú obranu a rozmiestnil antibalistické rakety na ruských hraniciach. Washington zmenil svoju jadrovú vojnovú doktrínu tak, aby mohol zaútočiť pomocou jadrových zbraní ako prvý.

Všetky tieto opatrenia boli zamerané na oslabenie Ruska a na zníženie jeho schopnosti odoporať vôli Washingtonu.

Ruská vláda (ako aj vláda Ukrajiny) nerozumne povolila veľkému množstvu mimovládnych organizácií založených v USA, aby pôsobili ako agenti Washingtonu pod pláštikom "organizácií na ochranu ľudských práv", "budovania demokracie", atď. Aféra "Pussy Riot" bola pripravená cielene na to, aby ukázala Putina a Rusko v zlom svetle. (Dievčatá boli len zneužitá a oklamané). Západné médiá napádajú olympiádu v Soči ako súčasť výsmechu a demonizácie Putina a Ruska. Washington prikázal, že Putinovi a Rusku nebude povolený ani náznak úspechu v žiadnej oblasti - v diplomacii, v športe či v dodržiavaní ľudských práv.

Americké médiá sú Ministerstvom propagandy v službách vlády a korporácií a pomáhajú vykriesľovať Rusko v zlých farbách. Stephen F. Cohen popisuje presne spravodajstvo amerických médií o Rusku ako "cunami hanebných, neprofesionálnych a politicky štvavých článkov."

Ako prežitok Studenej vojny si americké médiá udržujú obraz "slobodnej tlače", ktorej sa dá veriť. V skutočnosti neexistujú v USA žiadne slobodné médiá (okrem internetových stránok). V posledných rokoch Clintonovho prezidentského úradu americká vláda povolila piatim veľkým korporáciám sústrediť pod svoju moc rôznorodé, rozšírené a aspoň ako-tak nezávislé médiá. Postavenie a úspešnosť týchto veľkých megaspoločností závisí od federálnej licencie na vysielanie. Preto sa médiá neopovážia nesúhlasit' s vládou ani v jednej závažnej otázke. Navyše mediálne konglomerácie už neradiavia novinári, ale kor-

porátni reklamní manažéri a bývalí vládni činitelia, ktorí nehľadajú na fakty, ale na príjmy z reklám a na prístup k vládnym "zdrojom".

Washington používa médiá na to, aby pripravil Američanov na konfrontáciu s Ruskom a aby poštal Rusov a ďalšie národy po celom svete proti Putinovi. Washington by rád videl na čele Ruska niekoho slabšieho a poddajšieho než je Putin.

Niektorí Rusi sa snažia ospravedlniť protiruskú rétoriku USA tým, že je to jednoducho len

PAUL CRAIG ROBERTS

Útok na Rusko

dedičstvo stereotypov z čias Studenej vojny. "Staré stereotypy" sú len krycí manéver, zavádzajúce rozptýlenie. Washington namieril na Ruskú federáciu. Rusko je na muške. A ak si to Rusi neuvedomia, stanú sa minulosťou.

Mnohí Rusi zaspali na "výhybke", ale Izborcký klub sa ich snaží zobudiť. V článku z 12. februára v ruskom týždenníku Zavtra strategickí a vojenský experti varujú, že Západ využíva protesty v uliciach Kyjeva, aby zmenil rozhodnutie ukrajinskej vlády nevstúpiť do EÚ. To vyústilo do situácie, v ktorej je možný fašistický prevrat. Takýto puč by mohol viesť k bratovražednej vojne na Ukrajine a mohol by znamenať vážnu strategickú hrozbu pre Ruskú federáciu.

Dôsledky štátneho prevratu na Ukrajine by boli podľa expertov nasledovné:

- strata Sevastopola ako základne Čiernomorskej flotily Ruskej federácie
- vyhnanie Rusov z východnej a južnej Ukrajiny predstavujúce nesmierne množstvo utečencov
- strata výrobných stredísk v Kyjeve, Dnepropetrovske a Charkove, ktoré majú zmluvy na zákazky pre ruskú armádu
- útlak ruskojazyčného obyvateľstva a násilná ukrajinizácia
- umiestnenie vojenských základní USA a NATO na Ukrajine, vrátane Krymu a vytvorenie výcvikových centier pre teroristov zameraných na región Kaukazu, Volžskej nížiny a pravdepodobne i Sibiri
- rozšírenie organizovaných protestov v Kyjeve medzi neruské etniká v mestách Ruskej federácie

Ruskí stratégovia zhrnúli, že situácia, ktorá sa začína rysovať na Ukrajine, môže mať katastrofické následky pre budúcnosť Ruska.

Čo teda robiť? Tu strategickí experti zlyhávajú. Žiadajú, aby národné médiá spustili informačnú kampaň, v ktorej by odhalili skutočnú podstatu prevratu. Chcu, aby sa ruská vláda odvolala na Budapeštianske memorandum z roku 1994 a zvolala konferenciu zástupcov vlád Ruska, Ukrajiny, USA a Veľkej Británie o konfliktke na Ukrajine. V prípade, že by niektorá zo

časťou Ruska. Je isté, že väčšina obyvateľov východnej Ukrajiny uprednostňuje Rusko pred EÚ. Je možné, že vymytým mozgom zo západnej Ukrajiny by sa prestala peniť krv, keby skončili v rukách USA alebo EÚ, a stihol by ich osud vydrancovaného Lotyšska či Grécka.

Načrto som najmenej nebezpečné východiská z krízy, ktorú spustil Washington a jeho bábkové európske štáty. Neradím Rusku, čo má robiť. Tým najnebezpečnejším krokom je vojna. Keď budú Rusi sedieť so založenými rukami, situácia sa pre nich stane neúnosnou. Pokiaľ sa Ukrajina stane členom NATO a bude potláčať ruské obyvateľstvo, ruská vláda zaútočí na Ukrajinu a zvrhne jej cudzí režim alebo sa vzdá Američanom. Pravdepodobným výsledkom trífalej strategickkej hrozby, s ktorou Washington konfrontuje Rusko, môže byť jadrová vojna.

Neokonzervatívna Victoria Nuland sedí v kancelárii Ministerstva zahraničných vecí a šťastne vyberá členov budúcej ukrajinskej vlády. Myslí táto americká úradníčka vôbec na to, že miešaním sa do vnútorných záležitostí Ukrajiny a Ruska riskuje vypuknutie jadrovej vojny? Je si prezident Obama vôbec vedomý toho, že táto asistentka Štátneho sekretára prívolaáva Armagedon?

Bezstarostní Američania tomu nevenujú pozornosť a nemajú ani šajnu, že hŕstka neokonzervatívnych ideológov ženie svet do záhuby.

POZNÁMKA: Dostal som e-mail z Moldavska, krajiny hraničiacej medzi Rumunskom a Ukrajinou s mestami na moldavsko-ukrajinských hraniciach, že Moldavčania dostávajú 30 eur na deň, ak sa budú vydávať za ukrajinských demonštrantov. Rád by som vedel, či mi čitatelia môžu túto správu potvrdiť. Môžem im poskytnúť mediálny priestor na šírenie tejto informácie.

Dr. Paul Craig Roberts (nar. 1939) bol námestníkom amerického ministra financií pre hospodársku politiku za Reaganovej vlády a mimoriadny redaktor Wall Street Journal. Písal stĺpčeky pre Business Week, Scripps Howard News Service a Creators Syndicate. Spolupracoval s mnohými univerzitami. Publikoval články o dôsledkoch Bushovej a Obamovej administratívy vo "vojne proti terorizmu", ktorá zničila ochranu občianskych slobôd Američanov podľa Ústavy USA. Je kritikom izraelskej politiky voči Palestíncom. Jeho stĺpčeky na internete majú sledovanosť po celom svete. Momentálne sú v predaji jeho ostatné knihy: "Zlyhanie laissez faire kapitalizmu" a "Ekonomický zánik Západu".

Z angličtiny preložila Katarína Džunková

Čitateľ zistil, že som si požíchal pojem z lekárskeho sveta. Vie aj to, že vlastne ide o znovuprebudenie k životu dýchaním z úst do úst. Žiaľ, ak si pripomenieme krátku históriu ekonomického života krajín EÚ od roku 2006, tak pomoc Grécku by mohla byť označená ako dýchanie z úst do úst. Ale aj ak si prelistujeme naše denníky, zistíme, že aj tie použili pojem prvá pomoc Grécku, či Španielsku. Kriesenia sa však zopakovali u niekoľkých krajin. Náš bežný občan sa pýta: prečo? Na túto otázku by nám mala dať odpoveď tá najpovoľnejšia vedná disciplína - ekonomická veda. Nebudem dlho vedecky rozvádzať jej možnú a, hádam aj, uspokojujúcu odpoveď.

Jednoducho môžeme povedať, že zásadným problémom sú peniaze, strata kontroly ich množstva. Žiaden občan, a tým menej ekonóm, nepochybuje o význame peňazí pre ekonomiku. Ekonomická teória ich podrobne analyzuje a skúma ich dynamiku. Má aj rôzne agregáty na ich meranie, vyjadrenie. Množstvá peňazí v ekonomike sa merajú agregátmi M1, M2, M3,.... Pozrime si dynamiku ich rastu v niektorých krajinách. Využijem zdroj najpovoľnejší. Autori z ČNB uverejnili v časopise Politická ekonomie článok, ktorý analyzuje iba obeživo (M1) a to v 4 krajinách. Začali rokom 1993, lebo vtedy vznikla ČR. Euro bolo zavedené až v r. 2002. Pozrime si tabuľku:

OBEŽIVO VO VYBRANÝCH KRAJINÁCH					
rok	mld. eur	ČR v mld. Kč	VB mld. GBP	USA mld. USD	Jápon. mld. JPY
1993		69,35	18,41	324,3	37504,5
1994		95,97	19,49	357,1	39073,6
1995		120,05	20,82	375,7	41846,3
1996		137,42	21,64	397,4	44788,6
1997		136,67	22,94	428,1	48904,5
1998		145,52	24,45	463,5	50927,4
1999		183,35	27,00	522,1	54293,5
2000		196,39	28,92	535,6	57775,8
2001		206,93	31,19	585,2	61725,9
2002	341,16	224,80	32,62	630,3	67416,1
2003	397,90	247,73	34,75	666,7	69329,4
2004	468,43	262,57	37,12	702,4	70361,7
2005	532,82	286,98	39,22	728,9	72410,7
2006	592,18	320,95	40,80		

V USA (najmocnejšia ekonomika sveta) sa množstvo obeživa z hodnoty 324,3 mld. USD v roku 1993 dostalo na hodnotu 728,9 mld. USD v roku 2005. Ale, ako hovoria autori, iba 40% cirkuluje na území USA. Zvyšok, teda 60% obeživa cirkuluje mimo USA! Index rastu obeživa USA bol 2,24 od r. 1993 do 2005. Pozrime si euro. Jeho index rastu bol 1,735 a to v rokoch 2002 a 2006, teda iba za 4 roky! Inak, enormný nárast. Európska centrálna banka a krajiny EÚ nevideli čo sa deje? Kto potreboval to obeživo? Čo robili guvernéri centrálnych bánk krajín EÚ? Čitateľ si môže urobiť výpočty za iné krajiny, ak to pokladá za nutné. Totiž, napr. index rastu obeživa vo Veľkej Británii bol iba 1,25. Ekonomovia dobre vedia, že rast masy peňazí vplyva na rast inflácie, ak sa nemení

rýchlosť obehu. Ktoré krajiny EÚ mali problémy s infláciou? Aby som problém ilustroval aj na období pred rokom 1993 a po roku 2006, uvediem tabuľku rastu obeživa a HDP iba v USA v ďalšej tabuľke, lebo to je krajina, ktorej mena sa používa aj v koši mien pre určenie výmenného kurzu ostatných mien sveta. Bola aj v našom koši pre stanovenie výmenného kurzu slovenskej koruny.

Rok	HDP, mld. USD	obeživo, mld. USD	Ob./HDP	DP/Ob.
1973	1382,3	60,8	0,044	22,74
1980	2788,1	115,3	0,041	24,18
1987	4736,4	196,7	0,042	24,08
2000	9951,5	531,3	0,053	18,73
2005	12623,0	724,0	0,057	17,44
2012	15681,5	1090,9	0,070	14,37

Hodnoty HDP, obeživa a rýchlosti vlády západnej Európy predbiehali v

uistovaní, že budú pomáhať vznikajúcim demokraciám. Aj vo fungovaní trhového hospodárstva. Ale potrebovali to Gréci, Španieli, Portugalci, Cyprus a iné krajiny, ktoré nepoznali socializmus. Tie sme aj "resuscitovali". Po roku 1989 sme vraj "vstúpili do Európy". Bol to priam slogan. Miesto trblietavého západného štýlu, prišla tvrdá realita, strata trhov, sociálne nepokoje a búrlivá a znepekujúca kryštalizácia politickej scény u nás aj inde. Aj Veľká Británia je nespokojná, uvažuje, že vystúpi z EÚ, hoc nemá ani euro. O tom, kto bude vstupovať do Európy nerozhodovali postkomunistické vlády, ale tí "praví Európania". Nemali sme prehľad o ich bankovom systéme. Zistili sme to až neskôr. Ide o znovuprebudenie. Málokto si v čase nášho vstupu do EÚ uvedomoval, čo to vlastne Únia je, že EÚ treba zreformovať a sfunkčniť. Požadovať, aby si zabezpečili rovnováhu v ekonomikách. Informácie boli náhodilé a neúplné. Zrazu sme len museli rešpektovať kvóty, ceny, limity a pravidlá. Riziko závislosti od silnejších partnerov sme nedocneli. Nevedeli sme ani my, ani iní čo boli prijatí za člena, aký bude priestor pre samostatné rozhodovanie, a povedzme aj priestor pre potrebné manévrovanie, napr. smerom na Ukrajinu. Ani západu sa problémy nevyhýbajú a nevyhýbali, a tak máme resuscitáciu na stole.

prof. Ing. JAROSLAV HUSÁR

Sviatok spolupatrónov Európy sv. Cyrila a Metoda a 1145. výročie smrti sv. Cyrila si v rímskokatolíckom Kostole Sv. Kríža v Devíne v nedeľu 16. februára 2014 bratislavská kultúrna verejnosť uctila slávnostnou svätou omšou, ktorej hlavným celebrantom bol ThLic. Ján Košíar. Svätá omša bola súčasne aj poďakovaním Nebeskému Otcovi za dar Slova, ktorý naši otcovia Sloveni prostredníctvom solúnskych bratov dostali v podobe hlaholiky.

Tento sviatok sa stal podnetom na pripomenutie si ďalšej veľmi významnej udalosti, ktorá je s misiou sv. Cyrila a Metoda úzko spätá. Je známe, že hlaholika bola prvým slovenským, a teda slovanským písmom, že hlaholikou boli zapísané všetky náboženské texty i právne cirkevné a svetské zákony, s ktorými Konštantín a Metod prišli ku kráľovi Rasticovi. Menej známa je skutočnosť, že "veľkomoravské učilište", ktoré v r. 864 na Devíne založili svätí vierozvestcovia, je prvou slovenskou a slovanskou univerzitou a že práve v tomto roku si pripomíname 1150. výročie jej založenia. Svätí Cyril a Metod tak položili základy slovenského písomníctva, kultúry a slovenskej národnej svojbytnosti.

A práve v súvislosti s týmto výročím vznikla myšlienka nadviazať na cyrilometodský odkaz založením školy, Hlaholskej akadémie, ktorá by umožnila poznať hlaholiku, prvé písmo našich otcov, ktoré pre nich sv. Cyril a Metod vytvorili. Organizátorom sa stal Dom Matice slovenskej v Bratislave pod vedením jeho riaditeľky PhDr. Daniely Suchej.

Mons. ThLic. Marián Gavenda, devínsky farár, srdečne privítal svojich oltárnych spolubratov i všetkých prítomných a zdôraznil spätosť Devína so sv. Cyrilom a Metodom. V homílii poukázal na ústredné postavenie devínskej komunity a na vnútornú vitalitu cyrilometodskej myšlienky, hoci sa zdá, akoby cyrilometodská tradícia vymierala, pretože dnešným mladým ľuďom nemá čo povedať. Čo v takej situácii? Idea má veľkú charizmu, treba ju aktualizovať, objavovať jej hĺbku a hľadať spôsoby, ako ju priblížiť súčasníkom. Súvisí to s potrebou hlbokého a úprimného konverzie. Božie slovo je hýbateľom, na ňom musíme stavať. Boh hovorí konkrétne ku každému z nás, nestačí len rozpitvávať Božie slovo, ale treba Boží hlas počúvať, nechať ho pôsobiť vo svojom srdci a aktívne ho žiť. Na počiatku našich dejín stojí Božie slovo vryté sv. Cyrilom a Metodom do duše nášho národa - čerpať z Božieho slova a Eucharistie - to je jediný spôsob života.

Po skončení svätej omše sa slova ujal prvý podpredseda Matice slovenskej Jozef Šimonovič. Oboznámil prítomných s programom tohto významného podujatia, vyvrcholením ktorého bude slávnostné otvorenie Hlaholskej akadémie Domu Matice slovenskej v Bratislave. Slávnostnému otvoreniu predchádzal úryvok z Akatistu k svätým Cyrilovi a Metodovi v podaní otca Donáta Čarnogurského, ktorého pôsobivý hlas sa velebne rozliehal v priestoroch devínskeho kostola. Potom pán Jozef Šimonovič slávnostne prečítal oficiálne vyhlásenie Hlaholskej akadémie.

HLAHOĽSKÁ AKADÉMIA DOMU MATICE SLOVENSKEJ V BRATISLAVE

Pred 1150 rokmi prišli k moravským Slovenom, predkom dnešných Slovákov a Moravanov, svätí bratia zo Solúna. Priniesli nám hlaholské písmo, čím položili základy slovenskej písomnej kultúry, ktorá spolu s následným cirkevnou správou a právnym systémom tvorila podmienky na úplné štátoprávne usporiadanie svojbytnej Rasti-

slavovej ríše. Na kultúrnu i duchovnú prácu solúnskych bratov potom nadviazali i naši predkovia v 19. storočí založením Matice slovenskej. V roku 2013 sme oslávili 150. výročie jej činnosti a zároveň aj 1150. výročie vzniku prvého slovenského písma - hlaholiky. Matica slovenská založením Hlaholskej akadémie chce oživiť hlaholiku, a tým postaviť v národe živý pamätník epochálnemu dielu sv. Cyrila a Metoda.

Hoci sa korene slovenského národa strácajú v šere dávných čias, počiatky jeho písomnej kultúry sú známe veľmi presne. Prvé slovenské písmo vzniklo v roku 863 a napriek tomu, že sa používalo u nás iba jednu generáciu, zanechalo v našej kultúre nezmazateľné stopy. V hlaholike sme osobitne dostali neoceniteľný dar ako prostriedok na svoje duchovné a kultúrne pozdvihnutie. V tejto abecede, ktorú Boh daroval Slovákom, možno ešte i dnes čítať odkaz Konštantína Filozofa predovšetkým ako duchovné posolstvo slovenskému národu. Tento odkaz ani po vyše tisíc

rokoch nestratil svoju platnosť. Ba naopak, dozrel čas na nové činy v zemi pod Tatrami. Národ musí konečne vziať zodpovednosť za vlastný osud do svojich rúk a svoju budúcnosť začať budovať na poznaní svojej skutočnej minulosti. Hlaholikou započalo prevratné cyrilometodské dielo, a tak hlaholikou treba znovu začať i dnes. Preto zakladáme Hlaholskú akadémiu ako školu hlaholského písma, ktorá má za cieľ spoznávanie a zveľaďovanie dedičstva otcov v duchu našich prvých učiteľov a duchovných otcov svätých Cyrila a Metoda. Jej poslaním je pestovať hlaholskú gramotnosť slovenského národa, tak ako mu to bolo od Boha pôvodne určené.

VZDELÁVANIE V HLAHOĽSKEJ AKADÉMII BUDE ZAHŔŇAŤ VIACERÉ OKRUHY:

1. Spoznávanie umeleckej i duchovnej krásy hlaholského písma

Slová byzantského cisára Michala adresované kráľovi Rastislavovi hovoria o písmenách ako o Božom dare väčšom a cennejšom nad všetko pominuteľné bohatstvo a poukazujú na pôvod a pravú hodnotu hlaholského písma. Zdôrazňuje to aj sám Konštantín Filozof vo svojom veľkolepom hymnickom speve Proglas. Hlaholika očaruje nielen svojou tvarovou vznešenosťou, ale skrýva v sebe i hlboké duchovné posolstvo ako ikona Slova - druhej Božskej osoby.

2. Osvojovanie si jazyka našich predkov slovom i písmom

Hlaholská akadémia má za cieľ oboznamovať verejnosť so starobylými hlaholskými písomnými pamiatkami a napomáhať k osvojeniu si hlaholského písma. Okrem toho sa študenti naučia používať hlaholiku upravenú na písanie textov v dnešnom slovenskom jazyku.

3. Spoznávanie slovenských dejín a pestovanie hrdosti na našu starobylú písomnú kultúru

Písomná kultúra reprezentuje najvyššiu úroveň v

kultúrnom vývine národa. V spojení s prevratnou udalosťou, akou bolo zostavenie hlaholského písma, predstavuje staroslovenské obdobie ojedinelý medzník našej národnej kultúry. Slovenský národ ako prvý zo všetkých Slovanov dostal vlastné písmo a slovenčina sa už v 9. storočí konštituovala ako samostatný kultúrny jazyk. Vďaka hlaholike sa starí Slováci stali predvojom a ohniskom duchovnej i svetskej kultúry všetkých Slovanov a staroslovenčina sa stala "latinčinou Slovanov".

4. Pestovanie kultúry slova v umeleckom prejave i v každodennom vyjadrovaní

Jazyk odráža kultúru národa. Kultúra slova starých Slovákov musela byť už v 9. storočí na vysokej úrovni, keďže bolo možné urobiť kompletný preklad Biblie do staroslovenčiny. Staroslovenské preklady žalmov z básnickej stránky prevyšovali i pôvodný grécky text svojou rytmikou a kompozíciou. No Konštantín Filozof založil i slovenskú básnickú tradíciu. Jeho veľbáseň Proglas ne-

kračovať v jeho naplnení. Je určená všetkým bez ohľadu na ich svetonázor. Osobitne pozýva výtvarníkov, básnikov, historikov, jazykovedcov, právnikov, učiteľov, predovšetkým však mládež? nových národných buditeľov a vlastencov.

1. októbra 2013 v Bratislave a vo Vysokých Tatrách

SIGNATÁRI:

Dušan SLIVKA, teológ
Eva KRISTINOVÁ,
členka Prezídia Matice slovenskej
Daniela SUCHÁ,
riaditeľka Domu MS v Bratislave
Elena ŠUBJAKOVÁ,
publicistka,
autorka knihy Hlaholika
Donát ČARNOGURSKÝ,
kňaz, historik umenia
Stanislav DUSÍK,
akademický maliar, ikonograf
Jozef ŠIMONOVÍČ,
prvý podpredseda MS

Potom nasledoval príhovor predsedu a hlavného iniciátora Hlaholskej

lometodskú. Poznanie hlaholiky, objavovanie hĺbky koreňov nášho duchovného bytia - aj to by mohol byť jeden z rozmerov Hlaholskej akadémie.

O prvej škole Slovákov na Devíne predniesla erudovaný príspevok Mgr. Elena Šubjaková.

NAJSTARŠIA UNIVERZITA SLOVÁKOV BOLA NA DEVÍNE

V 9. storočí, bolo založené prvé slovenské školstvo ako podstatná súčasť cyrilometodskej misie. Tým fakticky začalo aj epochálne dielo sv. Cyrila a Metoda pre všetkých Slovanov. Po príchode byzantskej misie k Slovákom dal kráľ Rastislav postaviť kostol, pri ktorom zriadil prvú školu s vyučovaním v živom jazyku slovenského národa.

Dnešná oficiálna slovenská historiografia však označuje túto školu pojmom "veľkomoravské učilište". V prípade termínu učilište zrejme ide o pojem "mechanicky" prevzatý z južnoslovenských jazykov, kde sa takto nazýva škola, ktorú založil Kliment Slovenský v Ochride: "Kliment Ohridski ... organizoval školu ... Slavensko sveučilište." Tu však toto slovo sveučilište znamená "univerzita"! Ak chceme dnes pomenovať školu, ktorú založil najväčší vzdelanec svojej doby Konštantín Filozof, určite ju nemožno pre dnešného slovenského percipienta nazvať pojmom "učilište". Už len z toho dôvodu nie, že tento termín je dnes používaný pre školu najnižšieho typu, ktorá má za úlohu vychovávať zručných remeselníkov bez akéhokoľvek všeobecného vzdelania. Dnešný pojem "učilište" je neadekvátny situácii v 9. storočí, keď bolo založené prvé slovenské školstvo s ďalekosiahlym dosahom na vzdelanosť všetkých Slovanov.

Vzhľadom na to, že hlaholská písomná kultúra bola skutočným vrcholom našej národnej kultúry, je potrebné primerane k tomu opisovať aj celú históriu Slovákov v 9. storočí. Aby sme dnešnému človeku lepšie priblížili význam našej prvej školy v duchu princípov prekladu Konštantína Filozofa, mali by sme ju adekvátne k jej poslaniu v danej dobe označovať za univerzitu.

Prvú slovenskú hlaholskú školu založil Konštantín Filozof z poverenia kráľa Rastislava a schválil ju byzantský cisár Michal III. a neskôr i rímsky pápež Hadrián II. Vďaka veľkej osobnosti Konštantína Filozofa, doktora filozofických vied a profesora na Konštantínopolskej univerzite, musela patriť medzi popredné európske vzdelávacie strediská. V prvom rade sa stala kolískou celého slovanského písomníctva. Hoci pôsobila iba 21 rokov (864 - 885), vychovávala prvú generáciu slovenských vzdelancov, ktorí položili základy vzdelanosti v celom slovanskom svete. Slovenskí žiaci, najmä Kliment Slovenský, Naum a Konštantín Presbyter založili v Bulharsku nové školy, tzv. Preslavskú aj Ochridskú. Obe tieto školy dnes za-

Hlaholská akadémia Domu Matice slovenskej v Devíne

mala v tom čase obdobu. V tomto umení slova pokračovali aj slovenskí žiaci solúnskych bratov a v minulých storočiach na nich dôstojne nadväzovali viacerí slovenskí básnici. Hlaholská akadémia chce prispieť hlbším spoznávaním tejto kultúry slova i k zúšľacht'ovaniu dnešného spisovného jazyka.

5. Rozvíjanie odkazu života i diela sv. Cyrila a Metoda v slovenskom národe

Byzantská misia bola neodmysliteľne spojená so šírením kresťanstva a jeho vysokých univerzálnych morálnych hodnôt u Slovákov, a tým otvorila éru kresťanstva u všetkých Slovanov. V súčasnosti sa na Slovensku väčšina obyvateľstva hlási k niektorej z kresťanských cirkví. Zároveň však zjime v dobe, ktorá sa vyznačuje individualizmom, konzumizmom a ignorovaním hodnôt ducha. Práve oživenie cyrilometodského ducha, nerozlučne spojeného s hlaholskou písomnou kultúrou, môže pomôcť Slovákom nájsť v tomto chaotickom svete pevný bod, o ktorý sa možno vnútorne oprieť.

Hlaholská akadémia je prostredníctvom Matice slovenskej otvorená ľuďom, ktorých oslovuje odkaz našich prvých učiteľov, Konštantína Filozofa a jeho brata Metoda, a ktorí chcú ďalej po-

akadémia Mgr. Dušana Slivku. Vysvetlil, čo ho priviedlo k myšlienke založiť školu, kde by bolo možné naučiť sa hlaholiku, prvé písmo, ktorým bolo našim predkom sprostredkované Božie slovo. Stretol sa s viacerými vzácnymi ľuďmi, ktorých hlaholika oslovila, organizujú kurzy po Slovensku a učia ľudí základnú abecedu. Ing. Martin Slaninka z Bratislavy prepísal takmer všetky staré hlaholské písomné pamiatky do počítača, a tak ich pripravil pre tlač. V Matici slovenskej mu vytlačili Assemanov evanjeliár, ktorý sa stal prístupným širokej verejnosti. Hlaholika oslovila aj viacerých výtvarných umelcov, ktorí v nej vidia umelecké dielo, a tým sa jej pôsobenie rozšírilo nielen na oblasť náboženskú, jazykovednú, literárnu, ale aj umeleckú. Naši moravskí bratia v súčasnosti majú dokonca hlaholský misál schválený Vatikánom, podľa ktorého môžu slúžiť liturgiu. Mgr. Slivka vyslovil viacero podnetných otázok: ako to, že v našom národe neexistuje typická slovenská rehoľa - cyrilometodská, prečo neudržiame tradíciu, ktorú nám sv. Cyril a Metod zanechali, prečo sa nespieva liturgia a žalmy z hlaholských kníh? Ak niektoré rehole cítia potrebu udržať latinskú liturgiu, aj my by sme mali cítiť potrebu udržať tú našu - cyril-

Pri základoch prvej slovenskej školy na Devíne. Snímka: Elena Šubjaková

Osobná spomienka na Konštantína Čulena

publicistu, historika, redaktora a vzácného priateľa

radujú Macedónci, Bulhari, Rusi, ale aj iní, medzi "najstaršie univerzity". Podľa oficiálnych macedónskych zdrojov: "prvá univerzita Slovanov bola umiestnená v kláštore sv. Klimenta v Ochride a v tom čase zohrávala mimoriadnu úlohu". Historické fakty však hovoria, že to bola už druhá škola tohto druhu.

Z trojlístkového pôdorysu ochridskej univerzity vidieť, že Kliment Slovenský ju postavil nielen duchovne, ale aj architektonicky podľa vzoru školy, z ktorej prišiel on sám. Aj ďalší z učeníkov, Naum, postavil na brehu Ochridského jazera kláštor, ktorého pôdorys bol taký ako kostol, ktorý postavil Kliment v Ochride. Existencia miestnej ľudovej legendy o dvoch kostoloch v tvare trojlístka dosvedčuje, že miestni obyvatelia hľadali dôvod, prečo obaja takí významní učitelia stavali rovnaký kostol. Muselo to byť pre nich také udivujúce, že potrebovali nájsť odpoveď. Je to svedectvo o tom, že trojlístkový tvar kostola nestavali obaja slovenskí učitelia preto, že to bolo v tom kraji obvyklé. Ani nie preto, že by Kliment obnovil staršiu zapustenú trikonchu ranokresťanského kostola, ako sa domnievajú niektorí macedónski odborníci, hoci nemajú na to relevantné dôkazy, pretože nemožno určiť čas vzniku poloznačených základov trikonchy. Muselo ísť o iný, veľmi silný dôvod, ktorý podnietil oboch k tej istej stavbe, neobvyklej v danom regióne.

Odpoveď nám dáva Devín, kde ešte i dnes možno vidieť základy kostola s pôdorysom trojlístka, presne takého, aký stavali Kliment a Naum. Chrám na Devíne s trojlístkovou apsidou, ako jediný medzi dosiaľ nájdenými staroslovenskými kostolmi, má typické črty byzantského chrámu stavaného pre potreby gréckej liturgie a byzantskej školy, a preto je zárukou nespochybniteľnej prítomnosti byzantskej misie na tomto mieste. Bola v ňom umiestnená úplne prvá hlaholská škola Slovanov i Slovanov, ktorú založil v roku 864 Konštantín Filozof v sídle kráľa Rastislava. V ochridskej replike devínskej hlaholskej školy tak znovu povstala symbolicky i fakticky univerzita, ktorú po vyhnaní cyrilo-metodských učeníkov z Devína úplne zničil biskup Viching.

Devín ako cyrilo-metodské centrum dosvedčuje i povest' z okolia Vyškova na dnešnej Morave. Povest' hovorí o Cyrilovi a Metodovi, ako "navštevovali Moravanov z Devínskeho veľehradiska, ktoré bolo nad ústím rieky Moravy do Dunaja, a učili ich náboženstvo."

Ak škola v Ochride, postavená asi 30 rokov po škole na Devíne, je vyhlásaná za prvú univerzitu Slovanov, o to väčšie morálne právo máme my Slováci skutočne prvú školu Slovanov, založenú Konštantínom Filozofom na princípoch konštantínopolskej univerzity, nazývať Devínskou univerzitou.

Slávnostné otvorenie Hlaholskej akadémie bolo ukončené skladbou pôvodom slovenského skladateľa a klavírneho virtuóza Františka Lista Slavímo slavno Slaveni v pôsobivom podaní otca Donáta Čarnogurského a husľovým duom vynikajúcich huslistiek Kataríny Jablakovovej Habovštiakovej a Aleny Heribanovej, v podaní ktorých sa devínskym kostolom vznešene niesla hymnická pieseň Bože, čos? ráčil slovenskému rodu.

Pritomní si položením vencov k soche sv. Cyrila a Metoda pri Kostole Sv. Križa v Devíne uctili pamiatku oboch vierozvestcov, a tým bol program slávnostného otvorenia Hlaholskej akadémie zavŕšený.

Poobede sa účastníci stretli s Mgr. Elenou Šubjakovou na hrade Devín, aby pri základoch cyrilo-metodského chrámu - prvej Hlaholskej akadémii Slovanov z 9. storočia - mohli nielen vizuálne vnímať, ale aj duchovne precítiť silu a hĺbku dedičstva, ktoré nám naši duchovní otcovia zanechali.

Ďakujeme Ti, Pane, za apoštolov nášho národa.

V týchto dňoch si s úctou pripomíname dve významné výročia šľachteneho človeka a bojovníka za pravdu a spravodlivosť - Konštantína Čulena. Dňa 26. februára uplynie 110 rokov od jeho narodenia v Brodskom na Záhorí a 7. apríla 50 rokov od jeho smrti v New Yorku. Medzi osobami a osobnosťami, ktoré som v svojom pozemskom putovaní mal šťastie poznať, Konštantín Čulen patril k mojim najdrahším priateľom.

Jeho dramatický a pohnutý život sa začal v záhorskej dedine Brodské, kde sa narodil 26. februára 1904. Krátko po narodení ho vzala matka za otcom do Ameriky, kde strávil prvé štyri roky svojho detstva. V roku 1908 sa rodina vrátila na Slovensko a Konštantín navštevoval ľudovú školu v Brodskom, odkiaľ prešiel do gymnázia v Skalici, kde jeho v tom čase študovali viacerí mladenci, ktorým pripadlo zohrať významné úlohy vo verejnom živote: Ján Golián, Imrich Karvaš (pôvodným menom Kabina), Vladimír Clementis a jeho brat Miroslav, Ferdiš Klinda, Július Scheffranek, František Šubík (básnik Andrej Žarnov). Maturitne nasledovala vojenčina a po šesťmesačnej vojenskej službe dlhý čas hľadania práce. Pre svoju otvorenosť a kritický postoj k pomerom, v nijakom zamestnaní sa dlho nezdržal. Vystriedal niekoľko zamestnaní: bol úradníkom, redaktorom, aktuárom a potom na dlhšie zakotvil ako zamestnanec štátnych železníc. Bol však húževnatý, usilovný a vytrvalý pracovník na kultúrnom poli a od polovice rokov dvadsiatych jedným z najplodnejších slovenských publicistov. Uverejnil množstvo populárno-vedeckých článkov a štúdií z odboru politiky, dejín, literárnej histórie, ekonomiky, štatistiky, biografie. Jeho faktami a číslami fundované články boli účinnou zbraňou v zápase za autonómiu. V r. 1933-36 bol redaktorom Rozvoja, časopisu slovenských stredoškolských študentov, viedol knižnú edíciu Prameň, pracoval v redakcii Nového sveta, bol členom výboru Matice slovenskej i Spolku sv. Vojtecha. Zorganizoval zájazd matičnej delegácie do Spojených štátov v r. 1935-36. Spomedzi kníh, ktoré napísal do r. 1938 hodno uviesť: Roky slovenských nádejí a sklamaní (1932), Novinár a pedagóg (životopisy J. Mallého a M. Čulena, 1933), Slovenské študentské tragédie Zv. I. a II (Bratislava 1935), Pittsburghská dohoda (1938) Slováci v Amerike (1938).

V decembri 1938 bol zvolený za poslanca Slovenského snemu, kde bol členom zahraničného a stáleho výboru. V januári 1939 odchádza do USA ako kultúrny atašé č.s. vyslanectva vo Washingtone. Po zániku Č-SR v marci 1939 z vyslanectva odchádza a preberá úlohu redaktora Slovenskej obrany v meste Passaic, Pennsylvania. V decembri 1939 sa vracia na Slovensko a v januári 1940 ho prezident Tiso vymenoval za tlačového šéfa pri predsedníctve vlády. V marci prebral vedenie Úradu propagandy, ale po Salzburgskom zásahu do slovenskej vnútornej politiky v auguste 1940 bol tejto funkcie pozbavený a mal zakázané publikovať. Čulen však vedel, že na Slovensku sa takýto "zákaz" dá obísť a s

nezmenšeným tempom publikoval ďalej pod menom K. Záhorský. Od konca r. 1943 už opäť otvorene písal, rečnil na zhromaždeniach, hovoril do rozhlasu. Patril k najohnivejším obrancom slovenskej samostatnosti. V období 1939-45 mu vyšli: Memorandum národa slovenského (1940), Dejiny Slovanov v Amerike (1942), Karol Salva (1943), Boj Slovanov o slobodu (1944), Pohľady na dnešok (1944), Česi a Slováci v štátnych službách Č-SR (1944). Za svoje zásluhy na poli slovenskej kultúry a osvety ho prezident Tiso vyznamenal rádom kniežata Pribinu. Celkom ináč však hodnotili jeho činnosť nepriatelia slovenskej samostatnosti: Ľudový súd v Bratislave ho dňa 29. mája 1948 v neprítomnosti odsúdil na 30 rokov väzenia, 15 rokov straty občianskych práv a konfiškácie celého majetku.

V marci 1945 odchádza s rodinou do Rakúska. Spolu s inými stredo-európskymi utečencami ho Američania internovali v zaisťovacom tábore v Peuerbachu a potom v Glasenbachu. V marci 1946 bol prepustený na slobodu. Odišiel do Ríma a odtiaľ v 1949 vyemigroval do Kanady, kde pracoval ako redaktor týždenníka Kanadský Slovan. V 1956 sa presťahoval do USA, kde až do r. 1959 pracoval ako vedúci Slovenského ústavu v Clevelande, Ohio. Potom nasledujú štyri roky strádania, počas ktorých pracoval ako baník v Kanade, robotník v Clevelande, uvádzač v kine na Floride, tlačiar v Pittsburghu, domovník v New Yorku - s dlhšími či kratšími prestávkami nezamestnanosti medzitým. Mal veľmi ťažký život, no popri všetkej materiálnej chudobe vedel vydať zo seba obdivuhodné duchovné a kultúrne bohatstvo. Ako historik slovenského vystažovalctva do severnej Ameriky ostáva a ešte dlho ostane neprekonateľný. V emigrácii napísal 9 kníh a aspoň 15 štúdií, ktoré majú rozsah knižných publikácií. Okrem toho napísal stovky populárno-vedeckých článkov, vyše tisíc úvah, komentárov, polemík, recenzii, fejtónov, žartov a veselých príbehov. Jeho pohnutý život a mnohostrannú činnosť zachytil F. Vnuk v monografii Životopis Konštantína Čulena (Cleveland 1984).

Zlomený fyzicky ale nezlomený na duchu zomrel v New Yorku 7. apríla 1964. Pochoval ho s ďalšími opustencami na chudobnom cintoríne v New Yorku. Len neskoršie jeho priateľ Rudolf Kalenčík zariadil jeho exhumáciu a prenesenie jeho telesných pozostatkov do slovenskej časti cintorína v Passaicu, New Jersey.

V lete 2003 jeho dcéra Eva Kalocsayová priniesla urny s popolom svojich rodičov na Slovensko a dňa 28. júna 2003 boli uložené na večný odpočinok na Národnom cintoríne v Martine. Pohrebné obrady odbovoval arcibiskup Dominik Hrušovský a s mŕtvym Konštantínom Čulenom sa rozlúčili predstavitelia Matice slovenskej, Slovenskej ligy v Amerike a viacerí jeho osobní priatelia. Bolo mi ct'ou, že som mohol prehovoríť nad jeho novým hrobom. Lúčil som sa sním týmito slovami:

Do útrov slovenskej zeme, do posvätej pôdy Martinskeho cintorína, kladieme telesné pozostatky Konštan-

tína Čulena a jeho manželky Alžbety. Týmto pietným aktom vzdávame záslužnú poslednú poctu človekovi, ktorý celý život zasvätil službe svojmu národu. Patril mu celým svojim bytím, slúžil mu s najvyšším vypätím svojich síl. Teraz sa vracia, aby tu spočinul medzi tými, ktorí podobne ako on, za národ pracovali, trpeli a sa zaň obetovali.

Toto je už tretie miesto jeho posledného odpočinku. Po New Yorku a Passaicu tento "žítia nevd'ou hnaný" pútnik konečne dosahuje vytúženého cieľa svojej cesty. Aj v tomto putovaní jeho telesných pozostatkov je kus symboliky, lebo Konštantín Čulen bol "človekom na cestách" a takmer polovicu svojho života prežil v cudzine: v detstve ako syn slovenských vystažovalcov a po r. 1945 až do svojej smrti ako emigrant-utečenec v Rakúsku, Bavorsku, Taliansku, Kanade a v Spojených štátoch. Odchádzal z prvej Slovenskej republiky na jar 1945 krátko pred jej násilným zánikom a teraz sa vracia, aby čakal slávne vzkriesenie tela v rodnej pôde obnovenej Slovenskej republiky.

S určitým sklamaním treba poznamenať, že naša obnovená Slovenská republika nie je takou, ako si ju on predstavoval. Ešte stále nesie stopy vyše 40-ročného totalitného útlaku a nevedela mu pripraviť dôstojnejší návrat. Jeho tabuizované meno sa vyše polstoročia nemohlo spomenúť v dobrom, a preto dnes nevyvoláva v ľudoch tie pocity obdivu a vd'ačnosti, ktoré si zasluhuje. No nevzdávame sa nádeje, že je len otázkou času, aby sa meno Konštantína Čulena stalo pre celú slovenkú pospolitosť stalo tým, čím je pre nás, tu zhromaždených: synonymom nepoddajnosti, húževnatosti, sebaobety a neohraničiteľnej rodolásky.

Od čias, čo si Konštantín Čulen ako mladý študent uvedomil príslušnosť k svojmu národu, zasvätil mu každú hodinu každého dňa. Miloval ho, trpel zaň a bránil ho. Ako bojovník slovom a perom vždy stál v prvej línii. Patril k najohnivejším obhajcom slovenskej pravdy. Hýbali ním nepotlačiteľné prirodzené sily, aké prebývajú v ľuďe politicky a sociálne ujarmenom. Stal sa hlasom tohto ponižovaného a urážaného ľudu, hlasom volajúcim po spravodlivosti, po tom, čo mu podľa práva spravodlivo patrilo. Stal sa jeho tribunom, ktorý predkladal a dokumentárne dokladal oprávnené výkriky a volania ubiedeného národa odsúdeného na živorenie a pomalú smrť vo vlastnej zemi.

Jeho život - ako život každého bojovníka za pravdu a spravodlivosť - bol veľmi ťažký. Nedostávalo sa mu uznania ani medzi svojimi. Posledné roky jeho pozemského života v Amerike nás naplňujú nielen ľútosťou, ale aj hanbou. Kristus síce povedal, aby nikto nečakal poctu medzi svojimi, lebo nikto nie je prorokom vo svojej vlasti, ale v prípade Konštantína Čulena to bolo ešte bolestnejšie: niektorí jeho rodáci ho nielen odmietli, ale priam kameňovali. Pri tom všetkom on však naďalej ostával šľachtetným človekom, ktorého - povedané slovami našej hymnickej piesne - "dar nezviedol, hrozba nesklonila". Nevyhýbal sa

zápasom. Vedel byť priamy a útočný, nebal sa odvážne a niekedy priam vyzývavo rozhábať navonok pokojné stojaté vody, pretože vedel, že len v prúde je život. V boji vedel údery dávať i prijímať. A keď sa zotavil z rán, znovu sa vracal k práci, ktorú si vytýčil za cieľ svojho života.

Jeho rozsiahle literárno-vedecké dielo, ktorým si vybudoval dôstojný a trvanlivý pamätník, je a bude predmetom štúdia a inšpirácie pre serióznych skúmateľov slovenskej publicistiky, politiky, histórie a najmä histórie Slovanov v Amerike. Básnik Andrej Žarnov v nekrológu nad mŕtvym Čulenom napísal: "Bol to historik, ktorý sa vnáral do temných vód minulosti, aby odtiaľ vynášal perly nádherly pod slovenské slnko. Spisovateľ, ktorý veľkú časť svojho života posvätil svojej obzvláštnnej láske - dejinnému výskumu amerických Slovanov..."

Áno, Konštantín Čulen položil základ a vyoral prvú brázdnu na mnohých úsekoch slovenskej kultúrnej role. Je autorom prvých a dosiaľ najobsiahlejších dejín amerických Slovanov, je autorom prvého autentického životopisu prezidenta Dr. Jozefa Tisu. Oživil a spod prachu zabudnutia vyniesol mnohé mená tichých, zaslúžilých a neprávom zabúdaných postáv zo slovenskej minulosti. V prvej Slovenskej republike mal priam legendárnu povest' vynikajúceho rečníka a prednášateľa a jeho rozhlasové relácie "Z konca týždňa" patria k najdokonalejším ukázkam tohto publicistického žánru. Bol jedinečným štýlistom a jeho články - či už populárne alebo vedecké - mali v sebe čosi tak príťažlivého, že si ich človek s pôžitkom prečítal aj dvakrát-trikrát za sebou.

Mal mnoho nepriateľov, hlavne medzi tými, na ktorých predajnosť, plytkosť vedomostí a charakterové nedostatky poukazyval, alebo ktorých lži odhaloval.

Netreba zapierať, že aj on mal svoje chyby a slabosti; veď bol len smrteľný človek, ako každý z nás. Ale pri pohľade na jeho životné dielo, musí sa povedať, že vykonal omnoho viacej toho, za čo ho treba čtiť a chváliť, než toho, čo mu treba odpustiť.

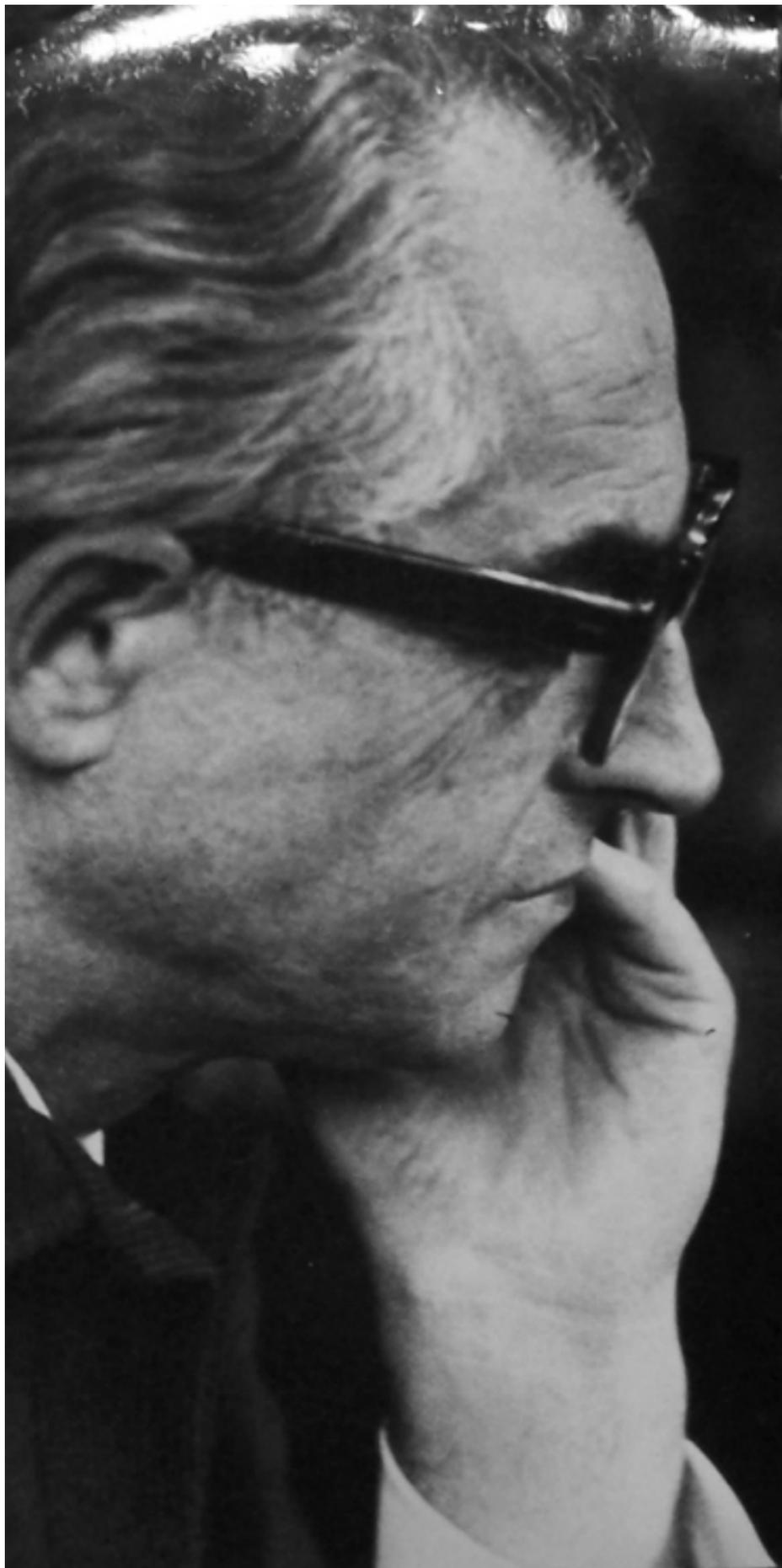
Bol to veľký človek, veľký Slovan a v neposlednom rade aj horlivý matičiar a matičný pracovník (bol aktívnym členom Historického odboru Matice slovenskej). Svojím celoživotným dielom sa zaslúžil o slovenský národ - tento pod Tatrami i ten za hranicami - a preto vďačný národ naveky bude čtiť jeho pamiatku. Pri spomienke naňho nemožno nemyslieť na básnické slová Sama Chalupku:

Pravde žil som, krivdu bil som,
verne národ svoj ľúbil som...

To sú slová, ktoré by mohli byť krátkou biografiou muža, s ktorého popolom sme sa prišli rozlúčiť.

Svätá pôda Martinskeho cintorína! Do tvojich útrobov kladieme telesné pozostatky Konštantína Čulena a jeho manželky Alžbety. Daj Bože, aby boli tým vzácnym semenom, z ktorého vyklíči požehnaná úroda pracovníkov za Boha a národ, ktorí budú tak zapálení ohňom rodolásky, akým horel on.

Nech im je ľahká slovenská zem a nech odpočívajú v pokoji!

Veľkou a mocnou rukou obdaroval Boh básnickým nadaním Václava Renča a v jeho osobe vstúpil do českej literatúry hlboký, vzdelaný, jemný a statočný básnik s precíznym zmyslom pre jazyk, hudobnosť verša a drámu. A s rovnako veľkým zmyslom pre pravdu, pravdu s veľkým písmenom "P", lebo básnictvo má prednostne cit na vnímanie transcendentného, na vnímanie Božej prítomnosti nielen v stvorenom svete, ale i v ľudských dejinách, v ktorých pôsobia idey "za" alebo "proti" Bohu.

Václav Renč sa narodil roku 1911 v rodine murára (a v Prvej svetovej vojne česko-slovenského legionára) v obci Vodochody severne od Prahy. Štúdiá na Karlovej univerzite ukončil doktorátom z filozofie. Už jeho prvotinu pozitívne hodnotil F. X. Šalda, odmladi sa etabloval ako publicista, kritik a redaktor (Řád, Obnova, Lumír, Rozhledy po literatuře a umění...) a predovšetkým ako básnik jemnej lyriky, dramatik a prekladateľ, ktorý obohatil českú literatúru o nové preklady diel W. Shakespeara, R. M. Rilkeho, W. Wordswortha, A. Mickiewicza a mnohých iných básnikov, až po

biblické žalmy, ktoré prebásnil niekoľko mesiacov pred smrťou.

Za protektorátu (1939-45) mal síce ako mnoho českých autorov problémy s nemeckou cenzúrou, ale pritom to boli roky, kedy sa presadil ako popredný dramatický autor. Po roku 1948 bol prepustený z brnianskeho divadla a roku 1951 zatknutý a následne v procese s tzv. Zelenou internacionálou odsúdený na 25 rokov väzenia. Doma zanechal manželku s dvoma malými deťmi a tretím, ktoré bolo práve na ceste. Prežil kruté roky väzenia predovšetkým v Leopoldove a vo Valdiciach, často bol trestaný pobytom v samoväzbe za zápisky zhabané väzenskou strážou. V leopoldovskej väznici sa stretol so slovenským básnikom a kňazom Š. Sandtnerom, ktorý sa jeho skladbu Loretánske svetlo naučil naspamäť a v pamäti ju prebásnil - alebo jeho vlastnými slovami "premodlil" - do slovenčiny. Renč mal byť amnestovaný už roku 1960, ale po kladnej odpovedi na otázku, či verí v Boha, dostal ďalšie dva roky "prevýchovy" v žalári. Po prepustení sa s veľkým nasadením pustil do literárnej

práce, aby dohnal všetko, čo mu znemožnili napísať a preložiť. Po roku 1968 mu opäť zakázali akúkoľvek publikačnú činnosť. Zomrel utrápený rakovinou roku 1973. Plne rehabilitovaný bol až roku 1990.

Napriek rokom vytrpeným vo väzení je tvorba Václava Renča harmonická, plná nádeje, pokoja a svetla, a zároveň i básnickej drámy, ktorá však vždy smeruje k transcendentálnemu svetu presahujúcemu svet pozemský. Životnú bolesť a sklamanie, ktoré prežíval v dobe pred uväznením, počas neho, i po ňom, dokázal premeniť na harmonickú a silnú výpoveď. Jeho poézia je tak metafo-

stratili na farebnosti a sú dnes vyblednuté.

Aj napriek tomu, že sa Václav Renč často spomína v súvislosti s moravskými katolíckymi básnikmi, narodil sa severne od Prahy...

ZUZANA NOVÁKOVÁ: - Áno, narodil sa vo Vodochodoch pri hore Říp. Vtedy sa oteckova mamička presťahovala kvôli obžive do Prahy. Jeho otec sa zatiaľ dostal do ruského zajatia a vstúpil do česko-slovenských légii a z toho obdobia si viedol podrobný denník. Kým bol na vojne, stará matka si privyrábala na živobytie mangľovaním. Z Ruska sa starý otec vrátil až na začiatku dvadsiatych rokov a zamestnal sa v Prahe ako súdny doručovateľ. Manželom sa potom narodila ešte dcéra.

Lebo všetko je dar...

Rozhovor so Zuzanou Renčovou-Novákovou a Jaroslavom Novákom o Václavovi Renčovi, kniežati českej poézie

rou Boha ako absolútnej Krásy, v ktorom napokon všetci verní nájdu za svoje utrpenie večnú odmenu.

ZUZANA NOVÁKOVÁ (1943) je jedinou dcérou Václava Renča. Po roku 1970 nesmeli byť jej básne publikované pod rodným menom, pretože bola dcérou "nepriateľa režimu". Je autorkou jemnej a kultivovanej poézie, prozaických diel, rozhlasových cyklov a kníh pre deti, mnoho z nich sama ilustrovala. Jej dcéry Ester a Luisa sa taktiež venujú literárnej a literárnovednej činnosti.

JAROSLAV NOVÁK (1935), manžel Zuzany Novákovovej a zat' Václava Renča. Pôsobí ako publicista, editor a literárny vedec, špecialista na detskú literatúru. Okrem množstva titulov vydal i V. Holana a V. Černého, počas komunizmu bol degradovaný vo vydavateľstve. Organizoval sériu odborných konferencií Literatura určená k likvidácii, venovanú tvorbe zakázaných a prenasledovaných autorov v období komunizmu.

- Pani Nováková, vášho otecka ste zažívali doma do svojich ôsmich rokov, z väzenia sa vrátil, až keď ste boli devätnásťročná. Aké osobné spomienky naňho sa vám uchovali?

ZUZANA NOVÁKOVÁ: - Spomienok sa mi nedochovalo veľa, lebo otecko bol väčšinu môjho života neprítomný. Ťažko k tomu niečo povedať... Bol to ten najlepší otecko, akého som si mohla priať. Mal veľmi silný vzťah k nám deťom. Bol veľmi láskavý a nesmierne dobrý. Práve to najväčšmi vystupuje z mojich spomienok na detstvo. Často sa s nami hrával, vyrábal nám lodičky a vymýšľal hry... Hrával nám bábkové divadlo, ba dokonca ho predviedal aj deťom z našej mestskej štvrti v Brne. Keď sa otecko vrátil z väzenia, mala som už 19 rokov a kvôli zamestnaniu som doma s rodičmi väčšinou nebyvala. Až keď som sa o dva roky vydala do Brna a rodičia sa neskôr z Fryštáku u Zlína presťahovali taktiež do Brna, vidala som sa s nimi častejšie.

- Ako ste si zachovali v pamäti otcovu povahu, jeho charakter a dušu?

ZUZANA NOVÁKOVÁ: - Otecko bol spoločenský a živý. Bol gejzírom nápadov, myšlienok, všetkých okolo seba obohacoval. Nebol utiahnutý človek. Keď som sa v dospelosti začala venovať maľovaníu, povzbudzoval ma. Aj on sám maľoval - lenže vtedajšie farby, žiaľ, neboli kvalitné, a tak ako obrazy veľa

JAROSLAV NOVÁK: - Renčova mamička bola, ako by sa dnes dalo povedať, typická "starosvetská" katolíčka, hlboko veriaca a prostá žena. Ako mladé dievča ju odporúčali na štúdiá, jej rodina však na to nemala prostriedky. Po návrate z légii pod vplyvom historických okolností vstúpil Renčov otec do novovzniknutej Cirkvi československej. Zapísal tam aj svoju manželku a syna. Až na pražskom gymnáziu, čiastočne asi aj pod vplyvom staršieho spolužiaka Josefa Kostohryza, ktorý mladému básnickému kolegovi nosil katolícku literatúru, sa Václav Renč postupne a napokon s veľkým nasadením priklonil ku Katolíckej cirkvi, kam sa vrátila i jeho rodina. Bojovnosti a zanieteniu, s akým Renč do Cirkvi vstúpil, môžeme porozumieť, ak budeme poznať dobový kontext.

Václav Renč pomáhal pri vzniku a editovaní časopisu Řád. Dnes si dokážeme len ťažko predstaviť, že časopis založilo približne sedem ľudí s nízkymi príjmami. Na časopis sa skladali z vlastných skromných úspor...

S podobným nepochopením prístupujú mnohí ľudia i k článku, ktorý Renč napísal roku 1938 pri úmrtí Karla Čapka, kde ho označil za nepriateľa českého katolicizmu číslo tri. Samozrejme, Renč to nepísal z nenávisťi ani zlosti, ale z pochopenia reálnych dôsledkov, ktoré Čapkov humanizmus priniesol. Lebo ľudia, ktorí boli katolícki rozkolísaní, veľmi rýchlo pristali na túto víziu viery bez prísnych nárokov a zásad, aké vyžadoval katolicizmus. Onen humanizmus bol svojim spôsobom krásny, ale zároveň i pohodlný, lebo k ničomu nezaväzoval. Pretože veriť je kríž... Zvlášť, keď žije v človek prostredí, ktoré síce otvorene na vieru neútočí, ale vo svojej podstate je voči nej nepriateľské, čo sa napokon deje ešte výraznejšie i dnes. Humanizmus intelektuálov Prvej republiky priniesol i dobré plody, len musíme dodať, že to boli plody často nezrelé. Masarykovský typ viery zbavoval ľudí vernosti Katolíckej cirkvi. A mnoho nasledovateľov tohto humanizmu vstúpilo potom do komunistickej strany, a to nie z viery v pomoc ľudstvu, ale z presvedčenia. Samozrejme, Renč nemal svoj článok publikovať týždeň po Čapkovskej smrti. Ale mal pravdu... A napokon, treba mať na pamäti, že katolicizmus bol v Prvej republike s nevôľou tolerovaný aj pre jeho príklon k Habsburskej monarchii. Sám to definoval i Masaryk, keď pri ktorejkoľvek príležitosti vyhlásil, že katolíci budú mať v novej Republike toľko práv, koľko si sami vybojujú.

- Mal na vývoj mladého Václava Renča

vplyv aj niekto zo súdobého duchovného?

JAROSLAV NOVÁK: - Áno, poznal sa s mnohými duchovnými. I keď občas pristupovali k niektorým veciam až do detailov veľmi striktné, čo spôsobovalo u Renča vnútorný zápas. Vo väzení potom nadviazal hlboké priateľstvo so spoluväzňom kňazom H.J. Tylom, mužom svätého života. Otec Tyl spomínal Renča i vo svojich pamätiach. Bezpochyby bola viera Václava Renča úprimná a hlboká...

- Spomínali ste, že Renč pochádzal z rodiny murára... Mal niekto z jeho predkov literárne nadanie?

JAROSLAV NOVÁK: - Dar básnictva sa objavil u Václava Renča nečakane. Jeho rodičia i starí rodičia boli veľmi prostí. Literárne nadanie sa však prejavilo u jeho dcéry Zuzany a aj v ďalšej generácii u Renčových vnučiek Ester a Luisy. Obe píšu beletriu a venujú sa literárnemu výskumu. Pri kinematografii zostal i syn Ivan a v ďalšej generácii vnuk Filip (uznávaný filmový režisér - pozn. redakcie), hudbe sa venoval najmladší syn Václav.

- Napriek obrovským vedomostiam z literárnej, dramatickej a filologickej oblasti Renč vyštudoval filozofiu a doktorát získal za prácu o pojmoch intelektu a životného vývoja u H. Bergsona...

JAROSLAV NOVÁK: - Áno, na Filozofickej fakulte v Prahe bol Renč okrem iného i študentom F. X. Šaldy. Renč získal z filozofie doktorát. Učil sa veľmi poctivo, k čomu ho okrem vlastných charakterových vlastností nútil i jeden príslub... Zamiloval sa do Aleny Sedlákovej, dcéry pražského advokáta a neskoršej majiteľky obchodu s výšivkami na Národnej triede. Rodičia vyvrcholenie dlhoročného priateľstva v manželskom zväzku povolili len pod podmienkou, že mladý básnik absoluuje doktorandské štúdium. V konečnom súhlase rodičov zavážilo i to, že Renčov debut vyzdvihol F.X. Šalda. Dnes sa zdá už čosi také nepredstaviteľné, no Šaldovo slovo malo v spoločnosti takú váhu, že mladý básnik okamžite stúpil v ich očiach. Prihovorila sa zaňho aj akási príbuzná, keď rodičom Aleny dosvedčila, že Václav Renč je síce chudobný, ale veľmi statočný a vyrovnaný mladý muž. Pár napokon uzatvoril manželstvo roku 1935. Alenu miloval otecko do smrti, hoci obaja prežili kus ťažkého života.

- S kým z pražského okruhu básnikov sa Renč stretával?

JAROSLAV NOVÁK: - Poznal sa síce s mnohými ľuďmi a s mnohými udržoval priateľstvo, ale s nikým nemal dôverne blízky vzťah. Každý básnik je svojím spôsobom samotár. Poznal sa s F. Halasom, s J. Zahradníčkom, s R. Medkom... Každý však plával na vlastnej lodi. Veď aj časopisy Akord a Rád boli oba katolícke, oba s rovnakými názormi a orientáciou, a predsa bojovali osve. Napríklad B. Fučík "objavil" veľkosť poézie Renča až po návrate z väzenia.

Treba si uvedomiť, že to boli časy zapálené pre poéziu a pre literatúru, čo už dnešná doba ovplyvnená komerciou nepozná. Veď si predstavte, aký rozruch a nadšenie spôsobila v dedine beseda s J. Čepom a J. Zahradníčkom. Vedeli by ste si dnes predstaviť čosi také? Veď ja si ešte pamätám, ako sme si v triade odpisovali ako šestnásťroční chlapi potajomky zakázané básne...

- Oslovila niektorá z kultúr Václava Renča natolko, že by mal k nej osobitne blízky vzťah? Prekladal často z románskych literatúr...

JAROSLAV NOVÁK: - Nedá sa povedať, že by niektorú z kultúr preferoval. Sú autori, ktorých mal rád. Viem, že preferoval R. M. Rilkeho, Rilkeho Sonety Orfeovi boli azda najlepším z Renčových prvorepublikových prekladov. Rád prekladal i z poľskej a ruskej lite-

Cigaretové papieriky, na ktoré Václav Renč písal v žalári verše

ratúry... Za majstra pokladal W. Shakespeara, ale niektoré jeho hry preložil príliš voľne. Renč totiž myslel dramaticky - a keď sa mu niečo v origináli nepozdávalo alebo to nezodpovedalo požiadavkám súdobého divadla, jednoducho text preložil podľa vlastnej intuície.

- Často sa pri rozprávaní o Renčovi zabúda na jeho dramatickú tvorbu a divadelnú činnosť...

JAROSLAV NOVÁK: - Podľa mňa bol Václav Renč dokonca väčším dramatikom než básnikom. Žil rýdzo divadlom. Dokonca i svoju literárnu činnosť chcel v živote zamerať predovšetkým na drámu. Jeho prvú hru nepovolila pre akýsi alegorický význam protektorátna cenzúra. Potom sa však už zapísal do povedomia hrou Mánotratní syn a Cisařův mim. Uvedenie tejto adaptácie na významné dielo dramatika Lope de Vegu bolo nielen literárnou, ale i politickou udalosťou. Hra totiž nezobrazovala len spor kresťanstva s Rímskou ríšou, ale aj zápas s mocou Tretej ríše, ktorej som bol svedkom často i ja sám ako mladý chlapec. Veď napríklad v Brne zastavil Gestapo električku a ľudí, čo nemali pri sebe doklady, zatkli. Niektorí z nich sa už nikdy nevrátili... Z Prahy sa potom Renč z obavy pred zatknutím presťahoval do Fryštátu pri Zlíne.

- Aký mal Václav Renč vzťah k prírode? Z faktov z jeho života je zrejme, že sa často pohyboval v mestskej spoločnosti, ale prírodné obrazy sú stále prítomné v jeho poézii. Napokon básnictvo bez lásky k prírode by bolo odtrhnuté od života...

JAROSLAV NOVÁK: - Václav Renč bol vyslovene mestský básnik. Trochu sa čudujem, že ho občas literárni vedci zaraďujú medzi ruralistických autorov, čo je nezmysel. Toto nedorozumenie vzniklo preto, že istý čas pracoval v agrárnom nakladateľstve. Dedina vlastne ani nebola miestom jeho života, hoci figurovala v jeho tvorbe ako predmet hlbokého očarenia... Bol typický mestský básnik, ktorému išlo v poézii o iné veci, než je napríklad krajinomalba.

- Odkiaľ teda čerpal tak precízne odpozorované obrazy, z prírody?

JAROSLAV NOVÁK: - To vyplývalo z jeho básnickej citlivosti a veľkej imaginácie. Nevenoval sa nikdy záhradkárčeniu, ale jeho očarenie krásou bolo také obrovské, že ju videl všade - aj v prírode... Istý čas dokonca pomýšľal na to, že by sa stal maliarom. Láska k prírode teda bola u Renča vyvolaná básnictvom,

ktoré dokáže pochopiť veci bez toho, že by sa nimi muselo detailne zaoberať.

- Po vojne pôsobil Renč krátko v olomouckom a brnianskom divadle, kde však dostal roku 1948 výpoveď. Ako si spomínate na toto obdobie?

ZUZANA NOVÁKOVÁ: - Na tieto chvíle si spomínam len veľmi matne. Viem, že v rodine bola po roku 1948 veľmi napätá a ťaživá atmosféra.

JAROSLAV NOVÁK: - Renč zrejme podľahol falošnému optimizmu, že sa zatknutiu bude dať vyhnúť. Vlastne málokto z jeho generácie po skúsenosti z Protektorátu predpokladalo, že sa v novom režime môžu až tak kruto žalárovať nevinní ľudia. Mal síce možnosť emigrovať cez Moravu za hranice, ale túto možnosť odmietol v obave o svoje malé deti. Spisovatelia si zrejme mysleli, že na nich nedôjde, pretože prvými obetami režimu boli československí letci z Veľkej Británie a vyslovení politickí odporcovia režimu. Jednou z možností bolo celkom sa izolovať od spoločnosti a zmĺknúť, ako to urobil napr. Jaroslav Durych, duchovný otec katolíckej generácie. Po roku 1945 sa ani príliš neukazoval na verejnosti, preto sa aj zrejme vyhol väzeniu. Ostatní básnici sa však neprestali stretávať.

- Spomínate si na presný okamih Renčovho zatknutia?

ZUZANA NOVÁKOVÁ: - To, čo mi zostalo v pamäti, sú len spomienky malého dieťaťa. Do brnianskeho bytu k nám prišli cez deň traja neznámi muži. Doma bola iba stará mama, otecko a ja. Súdruhovia prehľadávali niekoľko hodín dokumenty, všetky zásuvky... Otecko sedel bezmocne skrčený. Nesmela som ísť von, aby som náhodou niečo nevyniesla. Prehľadávali všetko, dokonca rozhádzali aj kôš s bielizňou. Odviedli si otecka a on sa so mnou lúčil so slovami, že sa určite vráti, že sa len vyskytli akési problémy, ktoré musí tým pánom vysvetliť. To bol posledný okamih, keď som ho pred odlúčením na dlhú dobu videla.

- V tom čase už mamička čakala vášho najmladšieho brata Václava...

ZUZANA NOVÁKOVÁ: - To však vtedy netušila ani ona sama... Václav sa narodil až osem mesiacov po oteckovom zatknutí, otecko teda nevedel, že sa mu narodil syn. Keď ho odviedla štátna bezpečnosť, asi rok sme nemali žiadne správy, kde sa nachádza a či je vôbec nažive.

JAROSLAV NOVÁK: - Pani Renčová najprv predpokladala, že všetky fyziologické príznaky má na svedomí nervozita a obrovské

stresy, ktorým bola v tom období vystavovaná. O tom, že čaká dieťaťko, sa dozvedela až po niekoľkých mesiacoch.

Zaujímavé však je, že keď Renčovi podľa rozsudku odobrali polovicu majetku, prišli si súdruhovia z bezpečnosti odnieť polovicu domácej knižnice. Vzali si práve všetkých Ferdov mravcov a iné detské knižky... Bez dočakania zostali publikácie zo Starej Říše a iné, dnes cenné knihy. Agenti si totiž brali knihy pre svoje deti, obsah závažných kníh ani neboli schopní rozpoznať...

- Dochovali sa Renčove spomienky na súdny proces?

JAROSLAV NOVÁK: - Václav Renč mi sám dodatočne potvrdil, že ho na procese súdili z vymyslených vecí. Ani nikoho zo "spolupáchateľov" okrem J. Kostohryza nepoznal. Žalobcovia vedeli iba o neverejnom Memorande o situácii v ČSR, ktoré spísal J. Kostohryz, ale okrem toho ho obviňovali z neuskutočnených vecí. Zaujímavé je, že ho mohli súdiť napríklad preto, že vedel o ilegálnej ceste do zahraničia - na západ, o tom však súd nemal tušenia. Pravdepodobne ich udal jeden nie veľmi významný umelec z prosperýcharských dôvodov, keď sa autori z rozpušteného Kola moravských spisovateľů stretli pri čaši vína a len zo žartu si spomedzi seba vybrali nominantov do novej vlády...

K spomienkam z väzenia sa však vracal nerád. Spomínal iba toľko, že ho na rozdiel od V. Prokúpku (básnik a spisovateľ, predstaviteľ literárneho ruralizmu - pozn. redakcie) a iných spisovateľov nikdy neboli. Podpísať falošnú výpoveď ho donútili po vydieraní, že jeho manželku zatknú a deti pošlú na prevýchovu do detského domova.

- V tej dobe bola vaša rodina vystaňovaná...

ZUZANA NOVÁKOVÁ: - Mamička bola vykázaná z brnianskeho bytu. Dokonca sme všetci dostali zákaz pobytu v akomkoľvek meste. Mali sme byť vysídlení do pohraničia v Jeseníkoch, ale našťastie zásluhou maliara Otta Stritzka, zaťa J. Floriana zo Starej Říše, sa pre nás podarilo vybaviť ubytovanie na fare v Kloboukoch pri Brne. Mamička bola na fare ako pani domáca a okrem toho pracovala v učňovskom domove ako priadka. Ujal sa nás celkom neznámy kňaz, ktorý nedbal na nebezpečenstvo a problémy.

Niektorí priatelia sa však od rodiny odvracali, napríklad keď som zazvonila u ktorejosi kamarátky, jej stará mama mi oznámila, že ich vnučka sa už so mnou viac nekamaráti. Žiaľ, tak odmietavo sa k nám zachoval i jeden oteckov dobrý známy, kňaz, ktorý nás odohnal od dverí s tým, že ak by sa otecko neplietol do politiky, nemusela by vôbec nastať takáto tristná situácia. Otecko sa však do politiky neplietol, to boli iba falošné správy z novin...

- To muselo byť pre pani Alenu Renčovou veľké poníženie - klesnúť ako dcéra majetnej pražskej rodiny k fyzickej práci...

JAROSLAV NOVÁK: - To je pravda, veď niektorí Renčovi priatelia predtým vraveli, že si vzal za manželku takú "milost'pani". A odrazu ostala "na dľažbe", čo znašala veľmi ťažko, ale zároveň i veľmi statočne. Povinnosť však chápala ako čosi absolútne, a tak ju s trpkosťou plnila. To sa však prejavilo na jej duševnom vypätí - nebola sa už schopná starať o tretie dieťa a dala ho na výchovu starej mame.

- Pamätáte si, ako ste chodili otecka navštevovať?

JAROSLAV NOVÁK: - Renč zo začiatku veľmi lipol na svojej dcére Zuzanke, želan si ju vídavať na návštevách. Ona mala zo žalárneho prostredia veľkú traumu a celou cestou plakala...

ZUZANA NOVÁKOVÁ: - Najstrašnejšie zo všetkých väzenských návštev boli v Leopoldove... Na tie návštevy som chodievala napokon len dvakrát do roka. Pre mňa ako dieťa to však bolo desivé. Depresívne... Doteraz sa o tom ťažko hovorí. Otecko sa síce snažil usmievať, ale nedalo sa skryť, aký bol veľmi str-

haný, utrpený... Snažil sa byť láskavý a usmievať sa. Navyše ho ani nebolo poriadne vidno. Sedeli sme v temnej chodbe bez okien, podobajúcej sa na pivnicu, boli tam len dva stoly a zábrana zo skla a mreží. Nebola som v tých chvíľach schopná dostať zo seba ani vetu. Zajakala som sa... Za oteckom stáli dozorcovia a o dvadsať minút oznámili koniec návštevy. A bolo po všetkom.

- Ako na Renčovo zatknutie reagovali ostatní spisovatelia? Snažil sa mu niekto pomôcť?

JAROSLAV NOVÁK: - S tým sa zrejme ani veľa urobiť nedalo... Renčova manželka a matka neustále posielali žiadosti o milosť, zostali však zamietnuté. Až neskôr mu znížili trest na polovicu - dvanásť a pol roka. Tú si odsedel vlastne takmer celú, žalárovany bol vyše jedenásť rokov. Pomerne známa je udalosť z roku 1960, keď mu mala byť udelená milosť. Na výsluchu dostal otázku, či verí v Boha. Keďže odpovedal kladne, poslali ho na "prevýchovu" na ďalšie dva roky za mreže.

Zaujímavosťou je, že básnickú skladbu Popelka nazaretská zamýšľal napísať ešte v rokoch slobody doma, vtedy sa však venoval písaniu Českých žalmov. Popelku mal rozpísať v hlave... Keďže bol počas väzenia kvôli zapísanému textu často v korekciách na samoväzbe, skladal v hlave Popelku nazaretskú alebo zostavoval česko-anglický slovník. So samoväzbou bola spojená i hladovka. Raz spomínal, ako k nemu veľmi dráždivo doliehali výpary z väzenskej kuchyne... A za týchto okolností taký zložitý básnik ako Renč zložil odrazu takú jednoduchú, hudobnú, až ľudovú skladbu, akou je Popelka. Každé ráno si v hlave zopakoval znenie skladby a potom v myšli nadväzoval na už zložené verše. Preto mu na tejto skladbe tak záležalo, nerobil do nej po návrate na slobodu žiadne zásahy. Považoval ju za darovanú.

- Verše si teda všetky odniesol zo žalára v hlave...

JAROSLAV NOVÁK: - Verše si pamätal on alebo spoluväzni, čo boli prepustení na slobodu pred ním. Je obdivuhodné, akú mala vtedajšia generácia pamäť a intelekt. To, že si zapamätali Popelku nazaretskú so

spevnou štruktúrou, možno nie je také prekvapujúce ako fakt, že si dokázali v pamäti uchovať veľmi náročnú skladbu Loretánske svetlo. Ešte udivujúcejšie je to, že si básnickú skladbu vedel nielen zapamätat, ale i v hlave preložiť Renčov slovenský spoluväzeň, kňaz a básnik don Štefan Sandtner.

Niektoré verše boli zapísané na cigaretových papierikoch, ktoré vynesol niekto zo spoluväzňov alebo pri prepustení z väzenia, i Renč sám, hoci je záhadou, kde papieriky po celú dobu ukrýval... Známa je dokonca epizóda, že jeden rukopis zamurovali pri opravách do steny leopoldovskej väznice. Ten sa však doteraz nenašiel.

ZUZANA NOVÁKOVÁ: - Za každé napísané slovo dostávali väzni za trest jeden deň korekcie v samoväzbe. Až po rokoch vo väznici oteckovi povolili špeciálny zošit, do ktorého si smel niekedy písať.

JAROSLAV NOVÁK: - Keďže tento zošit bol kontrolovaný, Renč si vymyslel leš, že svoje vlastné básne zapísané v zošite vydával za preklady svetových autorov - na čo, samozrejme, dozorcovia neprišli.

- Sú známe konkrétne osoby, s ktorými bol Václav Renč väznený?

JAROSLAV NOVÁK: - O tom nikdy nehovoril. Vlastne celkovo sa ku kriminálu nerád vracal.

ZUZANA NOVÁKOVÁ: - Len viem, že keď prišiel po roku 1960 do Prahy, väzenské prostredie sa už celkom zmenilo. V Leopoldove bol väznený s ľuďmi podobnej orientácie a podobného osudu - s J. H. Tylom alebo Š. Sandtnerom a inými osobnosťami na vysokej morálnej i vzdelanostnej úrovni. Na Pankráci to však bolo iné, neboli tam len politickí väzni a aj tí politickí sa zvyčajne už dĺžkou trestov veľmi svojimi osudmi líšili od väzňov päťdesiatych rokov.

- Z jeho náboženskej lyriky je až hmatateľne zrejmé, aký mal hlboký vzťah k Panne Márii...

JAROSLAV NOVÁK: - Pannu Máriu si hlboko ctí. V čistote Renčovej mariánskej poézie sa možno prejavilo i to, aký mal úctivý vzťah k ženám všeobecne, ktorý bol plný očarenia. Vzťah k Panne Márii bol jedným z pilierov jeho náboženskej viery.

- Spomeniete si okrem dona Š. Sandtnera ešte na iných slovenských umelcov, s ktorými bol v kontakte?

JAROSLAV NOVÁK: - Bol v kontakte s rodinou maliara Jána Želibského. Bol mu dokonca za svedka na svadbe, pani Želibská bola priateľkou, kamarátkou Renčovej manželky. Taktiež mal nejakého priateľa - spoluväzňa z Bratislavy, za ktorým občas chodieval. Hlboký vzťah mal aj k Vysokým Tatrám, kde bol na rekreácii v dome Zväzu spisovateľov v Hornom Smokovci. Renč však nebol krajinársky básnik, aby sa to konkrétne premietlo do jeho tvorby.

- Považoval sa Václav Renč viac za Čecha alebo Moravana?

JAROSLAV NOVÁK: - Táto otázka u neho nehrala rolu. Sám pravovertný Moravan nebol a počas života sa Prahu tak vzdialil, že by sa už nedal považovať za Pražana. Ak by som ho však už musel k niečomu priradiť, povedal by som, že prirodzenejšie sa cítil v pražskom prostredí.

- Neodniesol si Renč z väzenia pocit zatrpknutosti alebo životnej krivdy?

ZUZANA NOVÁKOVÁ: - Otecko určite nezahorkol. A neživil v sebe nepriateľstvo.

JAROSLAV NOVÁK: - Áno, Renč bol dokonca nositeľom istej veľkorysosti. Zároveň však mával občas stavy, keď roky väzenia vnímal ako stratu, ktorou najviac trpela jeho rodina. Veď má aj básne o vdovských nociach, ktoré jeho manželke nikto nevráti... Táto ľútosť vyvierala z úbytku síl, ktoré chcel ešte venovať tvorbe, i z toho, že po komunistickom prevrate mu na dlhé roky znemožnili sústavne literárne pracovať a on sa nemohol rozvíjať, zatiaľ čo jeho vrstovníci áno. Keď ho neskôr, na sklonku šesťdesiatych rokov, zvolili do brnianskeho výboru Zväzu spisovateľov, rozprával o sebe ako o outsiderovi. Príliš často si to však nepamätal a radšej pracoval - napokon, nič by na tom stave ani nemohol zmeniť. Tak to však býva často na svete, že každá životná krivda či bolesť je ukrytá kdesi hlboko v človeku. Nezmizne, a občas sa vracia. Tak sa i do Renčovho života vracali spomienky na kriminál, pretože to nebola záležitosť polroka, ale takmer dvanásť rokov života. Ak by ich boli prepustili niekedy roku 1956, bol by považoval väzenie za obrovský dar, vravieval. Z výšin klesnúť až na dno, kde si človek začne celkom inak vážiť všetky veci... Lenže rozsudky boli priveľké a zanechali v živote väzňov trvalé ujmy na rodinách. Ostatní väzni mali na rozdiel od kňazov svoje manželstvá a mladé rodiny, ktorým väzenie veľmi ublížilo. Mnoho z nich sa po prepustení vrátilo do ešte horšej situácie... Ale očami dnešných ľudí to dokážeme len ťažko pochopiť. Mnoho rodín si myslelo, že sa ich manželka a otcovia už nikdy nevrátia. A mnohokrát sa vrátili ako zmenení ľudia a mrzáci.

- S tým zrejme súvisí aj prísny pracovný režim...

JAROSLAV NOVÁK: - Pracoval každý deň dvanásť hodín, azda okrem sobotného popoludnia a nedele. O ôsmej ráno zasadol za pracovný stôl a písal až do noci, rukopisy mu často prepisovala na stroji jeho manželka. Preto ani niet divu, že preložil Shakespearovu hru za tri týždne. Navyše bol veľmi dobrým znalcom viacerých jazykov, i keď len pasívne.

- Dielo Václava Renča zahŕňa okrem hrubého korpusu vlastnej tvorby aj množstvo prekladov... Dočkali sa už všetky knižného vydania?

JAROSLAV NOVÁK: - Z jeho prekladov knižne nevyšlo vlastne takmer nič, vrátane prekladov Shakespeara. Niečo vydala pre potreby divadla jedna z literárnych agentúr, ale zďaleka nie všetko. Mnoho rukopisov sa však stratilo, pretože ich pani Renčová požíčala záujemcom a niektorí ich nikdy nevrátili.

Renčovo prekladateľské nadanie často využívali divadlá. Keď im niečo "vybuchlo", ihneď oslovili Renča, lebo vedeli, že je schopný v priebehu niekoľkých týždňov preložiť divadelnú hru.

kým šokom, keď sa on, navyknutý pracovať a živiť rodinu, musel odrazu uspokojiť s minimálnym príjmom a pracovať musela jeho manželka, od ktorej odrazu všetko záviselo.

- Pamätáte si presne okamih oteckovho návratu z väzenia?

ZUZANA NOVÁKOVÁ: - Roku 1962 sa už povrávalo čosi o jeho prepustení, ale ja som tomu veľmi neverila. Jedného dňa, keďže som v tom čase pracovala v Prahe, som šla na návštevu k starej mame, a odrazu - zázrak... Uvidela som otecka... Bolo to čosi nepredstaviteľné. Odrazu sedel za stolom v civilnom svetri, nie vo väzenskom mundúre. Po prvýkrát som ho po toľkých rokoch videla ako normálneho človeka, a nie väzňa. Neskôr sa zvitál aj s najmladším synčekom Václavom, ktorého už mohol vidieť počas návštev na Pankráci...

- Nevyčítala mu niekedy vaša rodina, prečo sa tak angažoval?

ZUZANA NOVÁKOVÁ: - Ja som mu nikdy nevyčítala nič a nikdy sa mi nezdalo, že by bol v živote konal nesprávne alebo v čomsi pochybil.

JAROSLAV NOVÁK: - Námietky mala možno len pani Renčová. Často si povzdychla: Ach, tí chlapi, nemali sa pliesť do politiky, keď mali rodinu... Lenže Renč si len stál za svojím názorom, a nevyvíjal politickú činnosť. Mnoho ľudí si podľa článkov z novín myslelo, že odsúdení básnici sú aktívni bojovníci proti režimu. Nikomu - a možno ani pani Renčovej - vtedy nenapadlo, že by mohli byť uväznení nevinne.

- Vedeli by ste si spomenúť, aký bol Renčov vzťah k poézii? Mám ale na mysli poéziu s veľkým P... Zodpovednosť a bázeň pred slovom.

JAROSLAV NOVÁK: - Myslím, že k tomu sa pred druhými ľuďmi nikdy nevyjadroval. Ale určite bolo písanie súčasťou jeho vlastnej bytosti, miloval ho a bral ho nielen ako svoju vášeň a prácu, ale i ako povinnosť. Vlastne by bol schopný podstúpiť v živote čokoľvek, len aby mohol písať.

- S tým zrejme súvisí aj prísny pracovný režim...

JAROSLAV NOVÁK: - Pracoval každý deň dvanásť hodín, azda okrem sobotného popoludnia a nedele. O ôsmej ráno zasadol za pracovný stôl a písal až do noci, rukopisy mu často prepisovala na stroji jeho manželka. Preto ani niet divu, že preložil Shakespearovu hru za tri týždne. Navyše bol veľmi dobrým znalcom viacerých jazykov, i keď len pasívne.

- Dielo Václava Renča zahŕňa okrem hrubého korpusu vlastnej tvorby aj množstvo prekladov... Dočkali sa už všetky knižného vydania?

JAROSLAV NOVÁK: - Z jeho prekladov knižne nevyšlo vlastne takmer nič, vrátane prekladov Shakespeara. Niečo vydala pre potreby divadla jedna z literárnych agentúr, ale zďaleka nie všetko. Mnoho rukopisov sa však stratilo, pretože ich pani Renčová požíčala záujemcom a niektorí ich nikdy nevrátili.

Renčovo prekladateľské nadanie často využívali divadlá. Keď im niečo "vybuchlo", ihneď oslovili Renča, lebo vedeli, že je schopný v priebehu niekoľkých týždňov preložiť divadelnú hru.

Naposledy vyšiel po desaťročiach nikdy nevydaný výber z diel anglických jazerných básnikov, romantikov z prelomu 18. a 19. storočia. Z prózy vyšiel iba útlý výber a mnoho vecí bolo publikovaných len časopisecky. Je však smutné, že ani katolícke nakladateľstvá nemali o vydanie menej známych Renčových diel záujem. (Vydavateľstvo Trinitas vydalo dva rozsiahle zväzky výberu z Renčovho diela a niektoré ďalšie zbierky, niekoľko zbierok vyšlo i v Karmelitánskom nakladateľstve, pozn. redakcie)

Je však zvláštne, ako sa doba zmenila... Keď nedávno hrali jeho hru Císařův mim, odrazu ju vnímali ako hru pre katolícke publikum. Pritom pred vojnou boli spomínané hodnoty ešte všeobecne prijímané a platné.

Pri Renčovom literárnom nadaní treba vyzdvihnúť aj jeho schopnosť písať texty k liturgickým piesňam do českého kancionálu.

ZUZANA NOVÁKOVÁ: - Otecko rozumel všetkým druhom umenia, teda i hudbe. Bol schopný písať texty k piesňam, na ktoré mu dodali noty.

- Prejdime k poslednému obdobiu života veľkého českého básnika... Pamätáte si na obdobie oteckovej smrti?

ZUZANA NOVÁKOVÁ: - Otecko zomrel na rakovinu, ale to, že je vážne chorý, som sa dozvedela len pár týždňov pred smrťou. Tak veľmi si neželal zaťažovať tou správou blízkych. Tvrdil o sebe, že ide len na operáciu žľazových kameňov - v skutočnosti však jeho bolesti spôsobovala rakovina hrubého čreva. Zdravotný stav sa mu začal zhoršovať náhle a rapídne. Dlho fungoval normálne, pôsobil veľmi zdravo... Až potom sa to zvrtilo...

JAROSLAV NOVÁK: - Stalo sa to na Vianoce roku 1972, keď sa vracal z poľnočnej svätej omše a prišlo mu veľmi zle. Previezli ho do nemocnice s údajným žľazovým záchvatom. O jeho rakovine vedela určite i mamička, ale nič rodine neprezradila. Až po smrti sme si všimli, že posledné Renčove básne svedčia o blízkom konci, ktorý očakával.

Na jeho zlom zdravotnom stave sa určite podpísalo i ďalšie sklamanie z doby takzvanej normalizácie po roku 1970. Renč predpokladal, že čosi cez oficiálne štruktúry "prekážne". Lenže komunistický režim bol v tomto omnoho tvrdší. Keď vyšiel zákaz vydávať určitých autorov, nedalo sa s tým nič robiť. Odrazu bol Václav Renč nepotrebný. Veľmi chcel pracovať, ale po prvýkrát strácal silu a napokon aj záujem písať. Bol to stav, ktorý sa začal prejavovať od januára 1973 a trval do konca apríla, kedy skončil na zápale pľúc.

- Ako by ste na záver sformulovali Renčovo krédo alebo najnaliehavejší odkaz jeho diela...?

JAROSLAV NOVÁK: - Je ťažké vybrať niečo z takej zložitej tvorby, ale najväčšmi by ho asi charakterizoval posledný verš z básne Samovazba: "Všetko je dar..." Práve to je na Václavovi Renčovi obdivuhodné, ako dokázal všetko životné trápenie ukrývať v sebe a neprenášať ho na druhých. A nikdy svoje zúfalstvo neprenášal do veršov.

Zhovárala sa
Katarína Džunková

(Pokračovanie z 2. strany)

A človek, ktorému slúži anjel a ktorý by mal slúžiť Bohu, i s pomocou stroja, sa znížil a zredukoval na anonymného poskoka stroja. V človeku zmizli vnútorné spoje: nuž nahradil si ich vonkajším, strojovým spájaním. Stroj zmenšuje priestor a postupne likviduje čas. Technika sa zvyšovaním rýchlosti ponáhľa zničiť čas, aby sa úplná redukovanosť vnútra človeka od Boha zahalila zdanlivou zjednotenou priestoru (Piccard). Zbližovaním hmoty sa chce maskovať vzdialenosť od Boha.

Človek nemá stred, preto nemá ani perifériu. Je redukovaný na redukované súcnosti a hodnoty, do prázdnoty medzi nimi sa hodí ako výplň hluk a treskot ulíc a fabrík, ručaj džezu a kín, do medzier jeho vnútra chýba tmel, i nahrádza sa krikom námestí a zhromaždišťa, naplnených politickými vášňami alebo hurhajom pochabých športových fanatikov.

Redukovanému človeku najviac chýba väzba k hodnotám, a to nie sociálnym, ale duchovným.

... o prírode

Prekresťanský človek všetkých dôb bol otrokom prírody. Nie len anticému človeku bola príroda bohom. Sú aj súdobé mytológie, ktoré do vybielejších a z náboženstva vydezinfikovaných komôr svojich citov pod heslom návratu k prírode vpúšťajú asfaltované alebo aspoň značkové horské cesty, skrotenu bezduchosť, divokosť a nemilosrdnú vražednosť prírody.

Človek a príroda sú vlastne vždy proti sebe tým, že ho alebo ona ovláda, alebo že ju ovláda on.

... o kultúre

Keď človek do mechanických zákonitostí vnáša prvok duchovnej slobody, začína sa kultúra. Kultúra je tvorenie hodnôt. ... Kultúra je duchovná nadstavba prírodných daností.

Všetky výtopy kultúrne, náboženské, mravné, sociálne, všetkých národov, všetkých vekov patria každému človeku, schopnému ich prijať. A schopný je na to, kým žije v jednote so sebou, so svetom, s Bohom. Veď je "Capax Dei" (schopný pochopiť Boha).

... o slove

Už nejde o obsah, už nejde o slovo, už nejde o to, čo spája slovo s človekom, aby ho oživil. Bez slova niet života, ale tu často ostal len krik, aby sa týmto znásilneným slovom stmelili vnútorné trosky života. Na počiatku bolo Slovo, na konci je len krik.

Slovo je nástrojom pravdy. Pravda je v slove, ale pretrvá slovo. Slovo je výrazom pravdy, kým je ona u človeka. ... A tak sa stáva slovo nositeľom nie pravdy, ale akoby pravdy a ako sa človek len zdá človekom, tak sa pravda len zdá pravdou, a stáva sa frázou, heslom, zdrapom, platným nákrátko. Kým bol človek jednotným a jednotiacim javom, aj slovo bolo nositeľom dobra, pravdy a krásy. Teraz je slovo len leptajúcim jedom a posluhovačom nenávisťi, lži a zla.

... o kráse

Jednota je základom krásy. Krása pomáha človeku k jednote. Rozklad je smrť. A preto je človeku imanentný rozlet po kráse ako ceste k jednote života.

... o zodpovednosti a mravnosti

Kríza zodpovednosti v ktorej tonie ľudstvo, tesne súvisí s redukovaným vnútrom terajšieho človeka. A kríza zodpovednosti je zrkadlovým obrazom mravného úpadku. Človek redukovaný nikdy nemôže byť celým, vždy je len kúskom z neho na chvíľu

na menlivom mieste. A pretože mravnosť je podstatným výrazom pripútania sa človeka k určitým normám, k svedomiu, k okoliu, k Bohu, u nejdneho človeka nemá oporný bod. Je v prirodzenosti redukovaného človeka, že je redukovaný aj od mravnosti. Pretože je neschopný vnímať stupnicu hodnôt, nemá ani záchytný orgán pre mravné odstupňovanie. Všetko je len chvíľkové. A tak je i zlo len chvíľku zlom. A chvíľka výstrelu z pistole sa skoro ani nedá vnímať, ani surovosť

... o poznaní

Nové vedomie, prameniace z funkčného biologického myslenia, vidí jednotu v mnohosti, v plodnej spolupráci dopĺňajúcich sa hodnôt. Učí človeka, aby si uvedomil, že predovšetkým v sebe, potom so svojím okolím a celým svetom tvorí nerozbornú životnú a metafyzickú - i keď neuznanú - jednotu, a tento náhľad nie je ničím iným ako prirodovedeckou a sociologickou obmenou obcovania svätých. Nové vedomie má vo všet-

Počujte, vy páni z OSN

nie, aj podvod sa po chvíľke vymení inou chvíľkou, a neplatí. Čo trvá dlhšie, než sa zastaví jeho vnútro, nejstvie, lebo sa odvráti od neho. A tak sa na tridsať miliónov obetí druhej svetovej vojny, na milióny zahynutých hladom a upálených a na sociálne obete veľkopodvodníkov zabudne tak rýchlo, ako sa pri čítaní športovej rubriky novín už dávno zabudlo na správy o perzekúciách alebo o hlade, prečítané na prvej strane.

Len tak sa môže pochopiť úžasné množstvo nemravného diania, aké sa pomestí do vnútra totalitného človeka. Nemá sa o čo oprieť, preto sa nevie zastaviť.

... o našej dobe

Je pravda, že žijeme v hroznej dobe. A doba je len natoľko hrozná, natoľko je sumárnym obrazom ľudí, a človek je natoľko obrazom hrôzy, natoľko sa líši od obrazu Božieho, natoľko sa zredukoval zo svojej podstate. Ľudstvo má takých filozofov, akých si zasluhuje, a zlo sa prisostruje na to, aby nakoniec nebolo iného východiska ako dobro - ak sa nadobro nechce zaviaznuť v záhube a ničote.

Žiť - znamená stáť pred úlohami. Každá doba ich má, ako ich má každý človek. Problémom doby a problémom človeka je spoznať a vyriešiť svoju úlohu.

kých oblastiach osnovu vertikálnu, gotickú.

Mechanistický vek smeroval od človeka k hmote. A preto je vo všetkom jeho počínaní niečo neľudské. Od vedy po ostatné záhyby spoločenského života má na sebe nie len niečo neľudské, ale až protileudské, ba démonické (preludy techniky, diktatúra a filozofia zúfalstva). Je to svet zložený z kúskov, ktoré sa ukazujú ako náhrady celku. Veď vylúčiť transcendentno, bez ktorého je človek a svet nie celý... Je to svet, o ktorého vede povedal abbé de Broglie: "Nie je pravda, že veda vylučuje náboženstvo. Pravda je, že pravá veda ničí nepravých bohov a že nepravá veda bojuje proti Bohu pravému."

Človek došiel v sebe a vo svojom svete na koniec slepej uličky, či neblúdil ňou cez stáročia? Či zmyslom tohto vyvrcholenia nebude, aby za sebou spoznal neschednú cestu, pred sebou priepasť, aby našiel jediný ďalší smer, vertikálny? Antický človek v Sokratovi nebol zvedavý na smrť, ale na pravdu. Človek nášho storočia v hrdinskom zúfalstve z popierania Nekončena sa vrhá do prázdnoty a tmy smrti.

Redukovaný človek nášho storočia stojí rozkročmo v dobe, nahý, úbohý a krvavý, s ustatým a zachrípnutým srdcom. Dobrota z neho skoro vytekla, už len na dne zvýšilo z nej niečo mútne. Cíti sa blízkym budúcnosti. A

smrť patrí k inventáru jeho každodenných práv. Zlo rýchlo dozrieva a rýchlo odpadá a podľa úkazu redukovanosti sa naň rýchlo zabúda. A zabúda sa, že život je veľký a stály súvis celého konania i myslenia všetkých čias a že sa spred tváre večnosti nič nestráca.

... o nábožnosti

Veď si priznajme, že sú ľudia, ktorí sa vymodlia pol modlitebnej knihy, a hneď nato urobia morálny "faux pas" (pochybenie), pri jasnom, pravdaže, krátkodobom, redukovanom morálnom vedomí. Sú to ľudia, ktorých vnútorný, teda náboženský život je prívlastkový, je to sumácia úkonov, nie vystupňovanie vnútra na mechanizmus slušnosti voči Bohu, nie odovzdanie, rozžeravenie, a tým postupná premena vnútorného a vonkajšieho človeka.

A tu sme u človeka nového, možného, vytúženého, u človeka s jednotou myslenia, biologického a náboženského vedomia až do posledných záhybov života. Jeho základom bude prirodovedecké myslenie, zosynchronizované s nábožensko-filozofickým.

... o službe

Slúžiť je protiklad redukcie. Slúžiť je základný postoj nového človeka. Služba v novom poňatí je nie sociálna, ale duchovná vzťahovosť. Ako objekt každej vzťahovosti je tu predovšetkým vzťah k človeku a k Bohu. Úprava tohto vzťahu je meradlom každého vzťahu.

Slúžiť neznamená mínus, chudobu, prinútenie. V krásnom, minulom i budúcom zmysle slúžiť znamená plnosť, bohatstvo, ktoré prekypuje a ktoré sa dáva. Už v tom je zásadný rozdiel od banálnych predstáv o službe. (Prečo nám o službe nikdy nikto tak nehovoril?! pozn. P.O.) Slúžiť je činnosť pokorného sebavedomia, ktoré udržuje a živí život. Slúžiť znamená milovať. ... Pravá služba nie je ponížujúca, naopak, povyšuje, veď je tvorivým aktom. Slúžiť znamená uctiť si toho, komu slúžime... Kresťanstvo povýšilo službu tým, že najvyšší úrad nazýva "službou sluhov Božích" preto, lebo Boh sám prišiel, aby slúžil všetkým. Najväčšie otroctvo je slúžiť sebe samému. Slúžiť znamená tvoriť. Slúžiť každým úkonom, každým pre-

javom a činnosťou je stála bohoslužba. To spečatila naveky betlehemska hviezda. Od času, ako Boh zostúpil a stal sa sluhom, je ľudskému srdcu sladkým potešením slúžiť človeku a zrozumiteľnejšou ťarchou slúžiť Bohu.

Biologicky mysliaci človek, ktorý má vnútorný súlad, dovŕšený zamieraním na Boha, je ideálnou bunkou každej spoločnosti, človek, ktorého život je vedomá služba, nemôže byť ani otrokom, ani tyranom, lebo vie zjednotiť svoje vnútro; lebo vie, že žiť znamená slúžiť a slúžiť znamená tvoriť, milovať a modliť sa.

... o jednote

Jestvuje jedna Jednota - a je ňou Boh. Človek sa nemôže sceliť, ak sa vedome nevčlení do večnej Jednoty. Má jedinou cestu: krátke spojenie skrze večnú obeť Kristovu. Problém človeka je teda problém kresťanstva. Lebo problém integrácie ľudského bytia - je posväcovanie života. To znamená vyrásť nad seba, nad čisto ľudské. Božia jednota chce jednotu človeka a k nej patrí nielen celé naše myslenie, ale predovšetkým celé naše srdce.

Teda jedine kresťanské bytie dovŕši jednotu človeka v Bohu, ono je predpokladom harmónie v malom i veľkom, prírody a jej skúmania, myslenia a viery, dobroty a krásy v živote...

... o novom človeku

Človek zjednotený so sebou a so svetom skrze Krista nebude hystericky upretý na stále hroziaci apokalyptický cval, ale v pokoji bude očakávať príchod Pána, lebo vie, že Kristus prišiel, aby znovu prišiel. Nový človek vyšiel z Rilkeho "osudu nemať osud" a vedome preberá Kristovu údel v jeho cirkvi. Tým príberá do seba veľkú organickú jednotu prírody, nadprírody i ľudského spoločenstva. Často počuje výrok, že Kristova cirkev je prežitok. Kvituje ho s radosťou, lebo vie, že je správny. Skutočne! Či neprežila a neprežije všetko?

Doplnok

Bola nedeľa 12. januára a ja som cestoval do Nitry. Bolo príjemné popoludnie. Keďže sa slnko ešte len pred páru dňami prevälilo cez svoju zimnú métu, pomerne zavčasu sa spúšťalo ku horizontu. Takto v aute, spojený éterom, rád sa modlievam s mnohými. Po korunke Božieho Milosrdenstva - keďže bola nedeľa - nasledovalo Eucharistické požehnanie. A v tej chvíli (15:29 hod), priamo nad cestou - a to sú už dlhé a rovné úseky cesty - zastalo poľahky zapadajúce slnko... Ale to bolo Slnko! Mystická Svätá Hostia, ako keď ju kňaz drží v rukách pri pozdvíhaní, či keď je vyzdvihnutá ku požehnávaní... Adoroval som Krista...

O niekoľko dní neskôr čítam v "Probléme človeka" toto:

"Kristovým príchodom zaniká tento svet. Navždy. A slnko našich čias vychodí ako purpurová, čoraz zapálenejšia hostia nad obzorom apokalyptických možností. A západy bronejú nánznakmi Božej spravodlivosti. Hlas a reč ničoty sa vždy ozývajú nad priepasťami hlučnejšie než nádej..."

Myslím, (parafrázujúc slová Svätého Písma, aj v kontexte onoho verša (Lk 11; 42)), že o tomto treba hovoriť a ostatné nezanedbávať. Naliehavosť je veľká... Je tu ten čas...

"Mnoho ráz a rozličným spôsobom hovoril kedysi Boh otcem skrze prorokov. V týchto posledných dňoch prehovril k nám v Synovi..." (Hebr 1; 1-2).

Dnes si k nám, Otče, prehovoril ústami svojho syna Pavla Straussa...

Snímka: Teodor Kržiška

pripravil Pavol Ondrik

(Pokračovanie
z predchádzajúcich čísel)

6. januára 1947

Od 9. do 14. hod. vypočúvanie dr. Kmeťka ako svedka. Bol už predtým vypočutý obžalobcom Šujanom. Na otázky medziiným o štáte: Hlinka mal pravdu, keď raz na otázku odpovedal, že či je taký národ, ktorý by nechcel mať svoj vlastný štát. Nebolo takého Slováka, čo by nemal radosť, že máme samostatný štát, najmenej 90 percent bolo takého zmýšľania. Každý, i ten najchudobnejší, radšej má svoj vlastný domček ako bývať u suseda (a či u cudzieho). Keby bolo možné, tak samostatný štát, ale keď nie je to možné, tak v Československu. - Na ďalšie otázky, ale i predtým hovoril, že "teda nie celkom", nebol to samostatný štát, ale bolo to desať razy lepšie, ako protektorát - národné povedomie vzrástlo, atď. Raz povedal, že Buday, atď. boli zarmútení z vyhlásenia štátu, že boli prehovraní, a že to bolo nanútené. Poslanci sa nechceli odtrhnúť, ale nebolo iného východiska. - Tiso bol vždy proti Tukovi. Raz i s Čatlošom prekázil v poslednej chvíli nejaký maďarský útok (nerozumel som tomu, čo chcel povedať a kedy to mal Tiso urobiť). O pomeroch terajších z náboženského hľadiska: No peklo je to ešte nie, ale očistec. - Pastiersky list z roku 1943 za židov, minister vnútra nechcel prepustiť až na zárok prezidentov (?).

Debata o nacizme a komunizme. Svätý Otec vydal encykliku proti obom. Tuka hovoril, že na Slovensku má byť kresťanský. Otázka menšieho zla. Štát maďarský nebol naturálny, československý áno. Keby bolo možné, ako to povedal i biskup Škrábik Šrobárovi, tak samostatný štát. Keď to nie je možné, potom československý. Keby svet zagarantoval možnosť samostatného štátu, áno, tak, ale keď to nie je možné, etc. Keby bol Tiso odišiel, bolo by to horšie. Obhajca Grečo: Bolo inej vhodnej osoby pre prezidentstvo? Svedok: Nie. Predseda: V dvojmiliónovom národe by sa nebol našiel? Atď. - Vatikán a Stepinac. Vybádal som z otázok a odpovedí, že biskupský zbor požiadal Vatikán, aby intervenoval za prezidenta. Moja ma navštívila. Od dr. Kočiša podpis na potvrdenie vo veci penzijnej.

Dnes je Troch kráľov. Ale - ako vidieť - už nie je sviatkom. Práve dnes vypočúvali arcibiskupa Slovenska - iste náhoda. Ešte jedno: V novembri a či v decembri 1944 štyria biskupi (Buzalka, Škrábik, Nécsey a Kmeťko) vyzvali prezidenta, aby sa zriekol, ak nevie prekaziť evakuáciu, na čo odpovedal, aby určili komisiu, ktorá má objektívne zistiť, či nastala taká príčina (alebo podmienka?). Mravné zásady a objektívna, respektíve subjektívna vina - v morálke (napríklad neznalosť zákona) a pred svetským súdom, to sú rozdielne veci.

7. januára 1947

Na programe bol svedok gen. Ečer a premietanie filmov, ktoré boli premietané v Norimbergu. Ečer mal potvrdiť, že sme boli vydaní riadne so súhlasom a či z príkazu vlády americkej a anglickej. Táto vec však nebola vyjasnená a dokázaná. Ečer rozpovedal, že raz sme mali byť už odvezení do ČSR, ale na nejaký zárok zhora bolo to odvolané ("vystúpili z auta"). Potom sa rokovalo s vládamí. Nakoniec anglická vláda

postavila sa proti vydaniu. Americká vláda potom alebo ešte raz jednala s anglickou alebo bez jej súhlasu ponechala vec príslušnému vojenskému veliteľstvu, ktoré odovzdalo "obžalovaných". Ale o tom už nič presného Ečer nevie, lebo v tom čase iný vybavoval tieto veci.

Veľmi podrobne hovoril Ečer o norimberskom procese. Bola to vlastne prednáška o nemeckých plánoch a o tom, čo vyšlo zo zákulisia a z odhalených alebo nájdených dokumentov. Norimberský rozsudok nemeckých vodcov kvalifikoval ako "sprostí vrahovia", "zločinci",

ALEXANDER MACH

Očakávaní... s nádejou

Denníky, odkazy a listy. Marec 1945 - júl 1947

"gangsteri", ktorí mali za cieľ ovládať Európu metódami zločinnými. Celkom vyvraždili 6 miliónov Židov. V roku 1941 Bormann v obežníku alebo na porade gauleiterom vyhlásil, že národný socializmus a kresťanská viera sú nezlučiteľné. Nacizmus síce neurobil posledný krok proti kresťanstvu, ale jeho zásady boli v protiklade s kresťanskými a odstraňoval vplyv cirkvi.

Dôležitý aj pre našu vec je zápis Hosbachov z 5. novembra 1937 o tom, čo povedal ako prípadný svoj testament Hitler Blombergovi, Raederovi, Fritschovi, Göringovi a Neurathovi: "Nepozval som ostatných členov vlády, atď., lebo v dôvere, etc., čo chceme povedať, je výsledok štyri a pol roka trvajúcich skúseností (a úvah?) vo vláde" a žiadal, aby tento prejav bol považovaný za jeho testament, ak by umrel pred uskutočnením tohto programu. Definitívne sa rozhodol vyriešiť nemecký problém násilím: "Nemci sa dusia vo svojom priestore, musia vyraziť, kým je čas. Smerom najväčšieho možného výboja za najmenších obetí. Útokom, násilím, to nie je bez rizika. 1. Najneskoršie do roku 1943 - 1945. 2. Ak sociálne a politické napnutie vo Francúzsku urobí francúzsku armádu nepoužiteľnou, prišiel čas k akcii i prv, a to proti ČSR. 3. I vtedy prv proti ČSR, keby Francúzsko konfliktom bolo viazané na inom mieste. Prvý cieľ dobyť Československo a Rakúsko súčasne". Hitler "osobne verí, že Anglicko a Francúzsko sa už mlčky zriekli Československa a že táto vec bude vyriešená Nemeckom". Treba počítať s pomocou Ruska Československu, čomu treba čeliť rýchlosťou operácie. Potom: "Zelený prípad", plán bleskovej akcie proti ČSR z mája 1938. Henlein vyhlásil v roku 1941 vo Viedni v prejavu, že z taktiky museli tajiť, že by chceli rozbiť ČSR. Zápis o porade Ribbentropa s Henleinom a Frankom z 29. marca 1938 hovorí, že Ribbentrop zdôraznil, aby sa nik nič nedozvedel, že za nimi stojí ríšska vláda. Všeobecne na otázku Ribbentropu, či kooperovať so Slovákami odpovedal: podľa uváženia. (Ale nič sa nesmelo dať tušiť!)

Zápis o Tukovej návšteve u Hit-

lera 12. februára 1939 a o Tisovej 13. marca 1939: Nechce nič od Slovákov, ale... sklamanie. Znepriatelil si Maďarov. Nemci nie sú od Karpát na východ.

Zápis o Ďurčanského a mojej návšteve u Göringa je nedatovaný! Že Ďurčanský: "Hlavným mestom bude Bratislava, nezávislosť bude proklamovaná snemom, v slovenskom kabinete bude nemecký minister". A k zápisu je poznámka Göringova, že treba úsilie Slovákov o nezávislosť podporovať, že Slovensko má dôležité letecké základne proti Sovietskemu zväzu. (Ďurčanský i to mi po-

vedal, že komunistická strana bude zakázaná!) Záhadný zápis. Alebo si ho prispôbili Nemci alebo okrem nich ešte aj tí ho prispôbovali, ktorí ho predostreli v Norimbergu. - List Horthyho Hitlerovi z 13. marca 1939 (hoci regrúti len 5 týždňov) o "zemi prameňov", za ktorú ďakuje Hitlerovi. (O tom, že sa Hitler sklamal a že si pre Slovákov znepriatelil Maďarov možno hovoril Ribbentrop v nejakom zápise.)

8. januára 1947

Na programe Stano. Je akiste chorý. Na konci vylúchu som poznal na vysvetlenie, že predsedenie 27. februára 1939 mohlo rokovať azda aj o Rišňovciach, ale najskôr o vládnom vyhlásení predsedu vlády. Rišňovce boli 5. februára a vyhlásenie okolo 20. februára alebo až po 20. februári. Mne vytýkali (Sokol, Stano, Buday, Čavojský) moje prejavy a články novin, ktoré som ja viedol. S Budayom o tom, že práve pre maďarské nebezpečenstvo treba sa postaviť za štát, ktorý je jedinou možnou záchranou. Nemci boli zrejme rozhodnutí dať Slovensko Maďarsku alebo ho rozdeliť na tri kusy. Tento zrejmy plán a najmä plány maďarsko-poľské, ktoré sa prejavovali všade a o ktorých som mal dôkazy z rozhovorov, z pozorovaní, z hlásení, môže prekaziť len štát. Stano niečo hovoril o Ileckovi podľa ktorého Ďurčanský vraj prijal peniaze od Poliakov a že bol na dve strany - aj pre maďarský plán, ale som tomu nerozumel a je to ostatne vylúčené, aby Ďurčanský bol prijal peniaze.

Obhajca dokonca počul z výpovede Stanovej - ja som si vtedy čosi značil, že podľa Ilecku ja som mal byť pre pripojenie k Maďarsku. To je také absurdum, že by som sa ponížil, keby som tomu venoval čo i len slovičko na obranu svoju. Teraz sa ukazuje, kde až vedie chvíľkový hnev, čo vie povymýšľať proti tomu, na koho sa práve hnevá človek. Ilecko sa hneval na Ďurčanského pre akési obrazy. Tuším sa aj súdili, urážali a špinili ho. No i Ďurčanský bil do Ilecku. A teraz zasa - ako vravím - vymýšľal. Tak sa asi zrodili tie peniaze, ktoré mal Ďurčanský prijímať. No dnes je to argument, lebo si to

všetko Stano pozapisoval do svojho denníka. Divil som sa, že Stano postavil Ďurčanského do svetla človeka nevyhraného politicky, ktorý bol raz za pripojenie k Maďarsku, raz k Poľsku a ktorý bol raz za Nemcov, potom proti nim a zase znovu za nich, bol za Tuku a nedržal s Tisom, atď. Pritom však povedal Stano i to, že bol vlastne veľmi silnou osobnosťou, ktorý nepatril do nijakého smeru, ale do svojho smeru: "Ďurčanský patril k Ďurčanskému" alebo podobne. Skutočnosť je však taká, že Ďurčanský bol za štát a všetko ostatné prispôboval k tomuto zá-

kladnému smeru, teda i svoj postoj k iným národom a osobám.

Pojednávanie ide hrozným smerom, stále väčšie špinenie štátu, nielen režimu Slovenskej republiky, ale aj celej myšlienky štátu ako takej, práva na štát. A to je bolestné. Niekedy už sa neviem ovládať a bojím sa, že v roztrpčenosti poviem nejaké ostré slová. Dnes padla otázka a potom poznámky, že vyhlásenie štátu a celý štát bol vlastne aktom nelegálnym. Samo osebe by to nebolo zlé. Veď každé vyhlásenie štátu je revolučným a nelegálnym činom proti bývalému stavu - aspoň vo väčšine prípadov za posledné stáročia (vari okrem nórsko-švédskeho) - to tak bolo. Ale v prípade slovenskom má sa teraz dokázať, že to bolo zločinecké, protilidské, proti zákonom ľudskosti, v službe cudzích záujmov, v otrockej servilnosti v službe gangsterov, vrahov a proti záujmom vlastného národa, proti jeho vôli, etc. urobené. Je predsa jasné, že to bola záchrana a ostatne i cieľ národa a že väčšina aj dnes to tak cíti v národe. Rozmýšľam, či nenapísať list predsedovi pojednávania - a keby som vedel alebo keby bolo možné, tak mu ho poslať, aby nemusel byť zverejnený, aj by som to urobil. Osobne by nám to už viac škodilo nemohlo, veď som sa prihlásil k všetkému, čo je a čo môže byť proti mne podstatné. A myslím si, že národnej veci a myšlienke štátu, o ktorú sa raz budú musieť opierať budúci vodcovia politiky slovenskej, rozhodne by osožilo, keby sa nepripustilo dokonalé zdiskreditovanie a ďalšie špinenie myšlienky slovenského štátu. Je nesporné predsa, že i v pomere k Čechom nebude možné iné riešenie, ak má byť zdravé, ako na základe štátov týchto dvoch národov v jednom zväzku. Svojho času pre slovenský štát som chcel získať tamtych, dnes by azda bola vhodná situácia pre takýto spôsob usporiadania pomeru dvoch národov (čo by bolo i v záujme širšom - azda celoeurópskom), získať všetky smery na Slovensku i v Čechách.

9. januára 1947

Vypočutí: Pavel Teplanský, biskup dr. Škrábik, kanonik Randík z Nitry, Paľo Čarnogurský. I včera a

predtým, ale najmä dnes ťažko bolo zdržať sa mi napríklad takýchto otázok: Ak teda predsedníctvo strany bolo stále za Židov a za Čechov, že sa uznášalo na ich ochranu, proti tomu, aby boli zbavovaní občianstva, vyvážaní, atď. A keď to robilo proti Tukovi, respektíve ak je pravda, že len na tlak Tukov (a teda nepriamo i môj) boli tie rozličné opatrenia, potom ako si vysvetliť, že čo sa dialo vtedy, keď už Tuka nemal slovo. Keď už nebol predsedom vlády? Po odchode Tukovom - ako to našli v mojom archíve (a ako som videl z otázok, že obžaloba má na to dôkazy), stále boli urgencye z generálneho sekretariátu, aby sa to už pohlalo s Čechmi, zbavovať ich štátneho občianstva, vykázat a keď som to odkladal znovu, prichádzali príписы a "dotazy", ba aj zákroky zo strany. Nechcem hovoriť o týchto veciach, ale ten rozpor je úžasný. Veď Slováci stále sa dožadovali vyriešenia tejto českej veci. Alebo ako vysvetliť články, úvodníky Slováka po bombardovaní Bratislavy o Čechoch a Židoch, ako vysvetliť i prejavy, proti ktorým som sa musel otvorene postaviť? Stano tvrdil, že sa predsedníctvo po povstaní postavilo za Čechov, atď. - ja mám príписы zo strany práve opačné, čo keď s nimi vyrukujú proti nám. Ak budem mlčať i to bude vlastne veľmi jasná reč a keď by som bol donútený z vyššieho dôvodu hovoriť - ja veru nepoviem nepravdu, aby tá potom, po mojej smrti, padla na moje deti a na myšlienku štátu! Čarnogurský o Tisovi, Sidorovi, atď., že neboli za štát. Tiso sám: "budujeme", teda máme štát a nepovedal ... "bojujeme" za štát. Nuž, keď poviem bojujem za národ, to neznamená, že toho národa ešte niet.

Na posledných výsluchoch badám, aké mimoprocesné ciele majú určité otázky. Možno usudzovať z nich, aké asi boje sú vonku medzi stranami, ale i vo svete medzi dvoma smermi.

Vrátim sa k Stanovi. Povedal: Vojenské veci boli izolované od vlády. Okrem rozpočtu Čatloš nič nedával do vlády a nič sme sa od neho nedozvedeli.

O židovskej otázke: prišli (k Tisovi?) vysokí vojenski hodnostári z Ríše a žiadali radikálne riešenie (možno k Tukovi?).

I po povstaní bolo predsedníctvo za Čechov a proti zbaveniu ich štátneho občianstva (?). (Rašla: 14. marec nepovažovali ste za nelegálny? Veď čo pod tlakom cudzím sa stalo... Tak sa totiž bránia všetci, okrem možno iba jedného). Stano o tvorení vlády 14. marca: Boli proti Medrickému a mne (totiž radikáli). Nuž ja som bol za Čavojského (robotníci), za Zaľka (evanjelici) a za Černáka (mládež), kým za Stanom a Medrickým také skupiny neboli. Ináč, Čavojský bol viac proti mne ako Stano a chcel som, aby Čavojský bol ministrom. O vyhlásení štátu: Nešlo o dôveru Nemcom, ale o záchranu Slovenska. O vojne Rusku: Tuka oznámil hotovú vec vláde. Nemci nežiadali, aby sme vstúpili do vojny, ale on dobrovoľne (aby pri mierových zmluvách Slovensko dostalo kraje...) vyhlásil, že zodpovednosť spočíva na ňom. "Tukova pozícia bola taká silná, že proti nemu sa nedalo nič robiť."

O povstaní. O pozvaní vojska neviem. Od 29. augusta 1944 boli sme z polovice v demisii. Od Minsku sa to ťahalo. Nám vo vláde nebolo

oznámené ako, či a kým bolo nemecké vojsko pozvané.

Teplanský (9. januára 1947): Zaťko korešpondoval v Žiline s Ďurčanským (5. - 6. októbra 1938) - (a Ďurčanský vtedy vôbec v Žiline nebol, prišiel až večer 6-ho.) Ešte aj v roku 1938 prijali na riaditeľstvo financií pre Slovensko 60% z českých finančných strážnikov, atď. Sám radšej počúval autonomistov - aj naši voliči boli radšej za Ľudákov, atď. V novembri 1938 v ministerskej rade strhla sa debata o Tukovi. Vtedy Tiso vyhlásil, že Tuka je zradca. Chce sa pomstiť strane. Nepustí ho do politiky. Tiso: To nebolo v ministerskej rade, ale v inej porade. Mne to referovali, že Tuka sa vyhrážal, že sa bude pomstiť strane. (Prečo, veď strana sa ho ujala. Hlinka ho navštívil na Pankráci, strana vymohla ho z väzenia, atď. Nikdy som nepočul takúto klebetu o Tukovi.) V novembri 1938 videl, že k Tisovi chodia podozriví ľudia: Ďurčanský, Černák, Tuka, Mach.

Ďurčanský vynášal z ministerskej rady dôverné veci a miešal sa do všetkého. Pružinský v ministerskej rade referoval o návšteve u Göringa, ktorý vyhlásil, že Slovensko len vtedy môže očakávať hospodársku pomoc a výhody od Ríše, keď sa odtrhne od Čechov. Tisovi, Sidorovi a celej vláde som už vtedy nedôveroval a povedal som všetko v Prahe. Sidor vytýkal, že som prezradil - ale ja som nevedel, že zasadanie slovenskej vlády má byť držané dôverne. Tá ministerská rada v Bratislave bola 4. a pokračovala 6. marca 1939. V Prahe boli hotoví a rozhodnutí aj pre odtrhnutie Slovenska, ale to chceli počuť od Tisa.

Príduc do Bratislavy gen. Vojtu som požiadal, aby tanky a vojsko z ulíc stiahol do kasární.

Ordneri dostali zbrane, z Viedne na troch lodiach prišli zbrane a sám som videl, keď ich ordneri vykladali. (To bolo 10. - 11. a výbuchy boli z 13. na 14., potom prečo by bol musel Ďurčanský, Mach, atď. preberať tie bomby od akéhosi Naujocksa). Po 14. marci Murgaš a Mach ma dali zatvoriť. Šimko, bývalý krajinský prezident mi hovoril, že Mach mal ešte v decembri pripravené vyhlásenie štátu a zosadenie vlády. - Od Hrnčára som počul veľmi dôverne, že u Sidora Tiso, Seyss-Inquart, Mach mali poradu o vyhlásení štátu.

Škrábik: O vyhlásení vojny Rusku: Tiso nepodpísal vyhlásenie (aké navrhol Tuka?), ale napísal inú, krátku (deklaráciu?) a tú podpísal. - O 14. marci: Národ prijal 14. marec s nadšením. - Bola istá úzkosť, čo bude, ale štát bol prijatý s nadšením. - Šujanovi o mojej návšteve u neho nevedel odpovedať. Poznám som, že som tam bol u neho v januári 1945, ale len krátko a vtedy mi spomenul nejakú obec, ktorá bola ohrozená a iné poškodené (obce), žiadal zakročiť a ja som ešte toho dňa zakročil u veliteľa vo Zvolene (žarnovický notár 400 tisíc a pol milióna - zásoby). Obhajca dal otázku: "Keď sa po povstaní valili prúdy Poliakov na Slovensko, poslal Vám obžalovaný peniaze pre nich?" Pán biskup nevedel odpovedať. Na konci sa

predseda ako obvykle opýtal, či mám otázky, odpovedal som, že nie. "A o tých peniazoch?" pýtal sa výslovne. Potom som rozpovedal, že som cestou Jána Ďurčanského dal nejakú sumu, asi 10 - 20 tisíc pre 2 - 3 poľské osoby, ktoré sa v Banskej Bystrici skrývali pod falošným menom. Na to sa rozepamätal a presne povedal, o koho ide a že som im poslal 15 000. Čarnogurský: Mach postavil do Slovaka Murgaša a Valacha. Nevie, či sa to stalo s Tisovým vedomím. (Vedel, kto napísal list a písomné rozhodnutie, lebo Murgaš s tým prišiel do redakcie). Keď som išiel k Tisovi, povedal mi, aby sme sa neroztrpčovali. - O 14. marci: Tiso zreferoval a... "ak nevyhlásime štát, budeme roztrhaní. Obsadia nás Maďari, Poliaci a Nemci..." Tiso povedal len to, že budeme ponechaní svojmu osudu. V sneme po vyhlásení štátu bola taká stiesnená nálada, že nemal kto začať hymnu, keď bol daný návrh zaspievať ju (skutočnosť je, že na otázku Sokolovu, kto je za štát, nech povstane, všetci temer odrazu vstanú... vlastne už pri vstávaní začali spievať hymnu a spievali ju dojatí, ale mocne. Úžasné je teraz počúvať, že nemal kto začať hymnu pri vyhlásení štátu!) - Od Moravčika viem, že Matl sa pred ním čudoval, že Slováci mobilizujú proti Maďarom, veď sa o tom dohodli vo Viedni - Ďurčanský. Bol som informovaný o letákoch, ktorými Maďari upozorňovali, aby Slováci nebojovali, lebo korekcia hraníc v prospech Maďarska bola dohodnutá, o letákoch mi hovoril plukovník Malár. - Bol som u pápeža, či máme zlikvidovať SKM, ako to chcel Polakovič. Či to chcel Tiso a Mach, to neviem. (Povedal som mu: HM žiadala cestou Polakoviča zakázať evanjelickú mládež. Oznámil som, že vtedy by som musel aj Katolícku mládež zakázať. Nezakázal som ani jeden spolok. Zostali oba až do konca.) Tiso s národným socializmom svojím chcel zvíťaziť v plachiet Tukovi a Machovi. Sidor nebol za odtrhnutie Slovenska od ČSR, nesmeroval k tomu. Mnohé udalosti ukazovali (po 6. októbri), že vývoj ešte nie je skončený. To každý mohol vidieť. Karbus okolo Tuku, Murgaša, Farkaša, to bolo všetko podzrivé, ale veľký význam sme tomu nepripisovali. Sidor zo zásadných príčin bol proti rozbitiu ČSR. - Po 14. marci väčšina Strany chcela návrat do ČSR a bola toho presvedčena, že štát je len dočasná záchrana. Sokol reprezentoval krídlo za ČSR. Mal schôdzky s Ursíny, Zaťkom, Karvašom, Klinovským, kde sa rokovalo o obnovenie ČSR.

Také niečo by mohol hádam každý politik povedať a najmä ja a bola by to naoako doslovne pravda, no v jadre lož. Totiž i ja som mával schôdzky a hovoril som, čo bude, ako sa pozerám na obnovenie ČSR, s Karvašom, Zaťkom, Sokolom, Čarnogurským, ba aj s Novomeským, Ursíny. No, bolo to predsa len čosi iné. Ja som bol na základe štátu. Ku mne mohli prísť a vedeli, že môžu so mnou hovoriť. Aj hovorili. A otvorene - azda otvorenejšie, než s kýmkoľvek, ale bol som proti nim a čo som vedel, som nezneužil. Teda mo-

hol by som si robiť "zásluhy". Ale keby som to urobil, myslím, že by som sa viac nemohol ukázať na oči vlastným deťom a žene a nikomu, koho mám rád a pred kým chcem mať čisté svedomie. Dr. Sokol mal jednať s Tisom, aby bol Tuka vymenený Mičúrom, ale neviem (Čarnogurský), či tak jednal. Chodili sme do... O Šrobárovi sme vedeli, že je dezignovaný predseda Národnej rady. - Malár ma žiadal, aby bol spojku medzi ním a Ursíny. Styk s Nemcami viedol Ďurčanský. Cieker napadol Ďurčanského, že Nástup je financovaný z cudzích peňazí. Bol z toho aj súd. - Na moje otázky: Machnik (?) - že som z bytu telefonoval (dokonca) Himmlerovi (ja som telefonoval, myslím, na vyslanectvo, a tak do Berlína), českí katolícki študentskí funkcionári, poľski utečenci i vojenská jednotka, ružomerský detský tábor (čo boli od nás, všetci sa z neho hneď vrátili).

10. januára 1947

Dnes dve - tri zaujímavé príhody a novoty. Výsluch Tvrdeho veľmi tichý, "nebol som nijakým funkcionárom - ani len lokálnym". Pri vyhlásení štátu všetci boli deprimovaní. Štát aj potom sme považovali za nutnú provizórium. Keby bola daná otázka, či za ČSR alebo za samostatnosť - tak by boli za ČSR (Takýto nezmysel! Veď vlastne bola taká otázka. Prečo sa potom nepostavil za ČSR?). Kedysi v roku 1943 zavolať ma Tiso po reči (o židoch?), že proti mne zakročil Karmasin a Ludin. Tiso ma upozornil, ale priateľsky. Asi o týždeň si ma zavolať Murín: Dávaj si pozor, bola by Ťa škoda. Máme tajnú službu, ktorá zachytáva správy vyslanca... Nevedel som, že Nemci zo Slovenska odvláčať ľudí. "Pod autonómiou som nerozumel zákonodarný snem".

Z Poľska rádio hlásalo, že chcú územie až po Váh.

Začiatkom roku 1943 prišiel ku mne dr. Márton s hlavným rabínom z Nového Mesta, že v Poľsku židov vraždia. Hneď som to dal vedieť Sokolovi. Či to povedal obžalovaným, neviem.

Pred sprisahaním Tvrdeho Rašla prišiel s dokumentmi: Karmasinov list Himmlerovi. Podľa neho Tiso, Tuka a Mach ochotne súhlasili s odovzdaním 700 asociálnych Nemcov, ktorí odišli loďou.

Druhá vec je - nebolo to presne povedané alebo som to nepočul dobre, akési oznámenie, že sú znepokojení, lebo vraj v Poľsku Židov dali do mydla, ale že uspokojil nás a či čo. Tiso o tom nič nevedel povedať, ja som odpovedal: Viem o 500 - 700 Nemcoch, ale nie asociálnych, lež takých, ktorých potrebujú do Nemecka na prácu a aby boli im odovzdaní. Tých som nechal, a to ochotne. ("O toľko menej slovenských robotníkov"). Ale o tom mydle reči nebolo. Bol som však Karmasinovi niečo spomenul o správach, že sa zle zaobchádzajú Židmi a najmä pokrstenými. A to v tábore pracovnom (poznámali mi prisídaci, že v Lubline). Tuka vtedy - tuším v lete 1942 to bolo - žiadal alebo mi sľúbil, že ta pošle jedného - dvoch našich ľudí

vyšetrit' to. Nešlo tu o komisiu, akú sme chceli potom v roku 1943 na začiatku. Rašla predložil aj Himmlerovi odpoveď, ale nedal ju k spisom a nechcel ju čítať, lebo že je v nej aj iná vec. Tvrdeho sprisahali. Ja som mu nedal otázku.

Dr. Karvaš: 25. septembra 1938 prišli za Černákom do Prahy Mach, Farkaš... (Odpovedal som: až 2. - 3. októbra). V prvej ministerskej rade (teda asi 25. - 26. septembra) Černák oznámil ultimatívnu požiadavku. Karvaš predostrel záznam (rumunský vyslanec československému zahraničiu: že Pofsko - Maďarsko - sú pripravené vojensky - na hraniciach Slovenska, atď.). "Bol som veľmi dotknutý amnestiou Tukovi, žiadal som sa do Prahy za univerzitného profesora". - Uskladňovanie benzínu, koží, atď. Tajne... "Dostal som zákaz od dr. Zaťku povedať to (totiž Tisovi a Machovi)". "Teraz Ti už verím," atď. Ludin mi povedal, že Nemci nežiadali, aby Slovensko išlo do vojny proti ZSSR. (Šujan - boli ste s Nemeckom.) Žabkay: Po Salzburgu... Karvaš. Nie. Bola to Moskva a nie Salzburg - tá hranica v roku 1942, odkedy sme už neboli v hospodárskych rokovaníach ako partner s partnerom, lež Nemci zasahovali mocensky. Dotiaľ sme rokovali a ako partner úspešne (bez tlaku?). Ja: Odtiaľ ani jeden žid nebude vyvezený. Karvaš: Áno, tak. Ja: Nie, neverím, ale vec je veľmi vážna a začínam veriť (keď Nemci odmietli v marci 1943 komisiu). Nebezpečenstvo "predčasnosti" na čo som upozornil pri intervenciách. Hemelka, Vašečka, Püll, Otto, Husák, iná skupina Ursíny, Josko. Čechov pred smrťou: Jelínek - partizán. Podľa huskej konvencie na môj návrh v ministerskej rade potvrdil Karvaš. A to jeho odľechenie. Scéna: Ludin k Tisovi. Tiso: Prišiel ku mne Ludin, že Karvaš je partizán, že partizánom dodával konzervy. Tiso povedal Ludinovi: Vy máte k nemu bližšie a či podobne. Križové otázky.

Ja som vyhlásil, že Polyáka som poslal z ministerskej rady a ten od Ludina: so slovenským súhlasom sa stalo zatknutie. Odišiel som hneď k prezidentovi, ktorý mi povedal asi to, čo teraz tu.

Karvaš o návrhu vyviezť Čechov, Židov a ... - nevyjadril sa presne a prišiel to Tukovi, hoci - Tuka vtedy už zriedka úradoval... "Áno, postavili ste sa proti..." Pred prísahou Karvašovou druhá "bomba", ako sa tomu začína hovoriť. Dr. Rašla oznámil, že má dokument - list Killingerov o tom, že vláda slovenská rozhodovala samostatne, ba že nemecký vyslanec musel zakročovať, aby zatvoreni Česi boli z Ilavy prepustení, atď. Odpovedal som: Išlo o Nemcov a nie o Čechov. Dal som zakročiť proti 3 - 4 nemeckým veľkostkárom, ktorí boli príslušní do protektorátu. Išlo o majetkové veci. Killinger nie za Čechov, ale za Nemcov - vlastne za poľovnícky revír. Napríklad čosi bolo s bývalým prednostom pozemkového úradu v Trenčíne (nevedel som nacytro meno a ktosi mi povedal z obžaloby alebo obhajoby, že Baar). Áno, s Baarom a ešte s inými - členmi nemeckej

strany. (Zabudol som povedať, že podobne ako Killinger aj Karmasin sa v tej veci za nich exponoval. Na dôkaz, či je mysliteľné, že by bol Killinger intervenoval za Čechov, rozpovedal som, kto bol a ako sa zachoval v prípade Tulisovom, ktorého zabil slovenský vojak. Vtedy v noci s hurtom prišiel ku mne Killinger, že obsadí Bratislavu, ak, atď. - totiž ak nezastreliť toho vojaka, ak mu veniec nepoložíme, etc.). Po porade a prísaha som sa ešte hlásil: Keď mi dali teraz list, vidím, že ide o Baara, prosím do zápisu, že čo som povedal, to som povedal ešte predtým než by som vedel, že ide o Baara v tom liste.

Dnes som videl na pojednávaní i Martušku pri Mojej, ale na konci, keď sme okolo pol štvrtej odchádzali, bola tam už len sama Eržika. Akiste Marta musela k deťom. Ale dobre mi, že som ich videl spolu pri sebe. Marta mala jasnú, sebedôvodnú tvár a smelé usmievané oči!

Predseda aj dnes poznamenal, že transporty Židov neboli zastavené pre nepovolenie komisie, ale pre... (totiž, že Wisliceny bol Židmi podplatený). Tvrdo povedal, že Židia chceli, aby zostal prezidentom Tiso, lebo keby Tuka... To sa opakuje už druhý týždeň stále. Rašla: Že slovenská vláda mala skutočnú moc, na to sú dva dôkazy: Killingerov list a vyhlásenie obžalovaného Macha: "Od tejto chvíle ani jeden Žid nebude vyvezený."

Zvláštne. Stále sa dokazuje, že sme vlastne neboli štátom. Som rád, že to žalobca konštatuje. Teda boli sme samostatným, mali sme moc, bol to štát. Ja to stále hlásam a verím, že je to predsa jasné. Lenže na koniec to bude treba tak vykrútiť: Čo sa tu stalo dobrého a čo ako štát vyzeralo - to urobili Nemci, čo sa stalo zlého, to urobili ľudia. A teda. Cenné je, čo i Karvaš potvrdil: V Nemecku bolo vraj 35 - 40 tisíc slovenských robotníkov v poslednej dobe. Teda nie vyše stotisíc - ako mi bolo dokazované pri ktoromsi výsluchu. Ináč, Karvaš tiež to povedal, čo ja, že celkove bývalo v Nemecku spolu najviac 70 - 80 tisíc (aj zo sezónnymi, ktorých bývalo okolo 30 - 40 tisíc - a tí chodievali aj pred slovenským štátom na tie iné práce.).

Mýlil som sa predtým kdesi. Dr. Tvrdeho nesprisahali. Ten Tvrdo mi nejde z hlavy, ale ani Karvaš a Čarnogurský. Akoby naozaj vážne a sto-percentne boli proti Slovenskej republike. Robia sa tajné sklady a schôdzky, atď. Z takých vecí, o ktorých som vedel, ktoré som pokladal síce za kritizovanie a plánovanie, avšak nevidel som v nich nič skutočne protištátneho a menovite nič ilegálneho. Boli naladení protineemecky, zachraňovali Poliakov, Čechov a - Židov (tých bohatších), lenže to všetko robili temer výlučne s mojím vedomím a zväčša i mojou priamou pomocou. Veď ináč to v praxi ani nebolo možné. A teraz to všetko má byť ilegálna činnosť. Azda preto, aby boli zachránení? Nuž áno, chápem. Ale i vtedy by nemali tak odporne a podle hovoriť o štáte, ktorý zachránil národ a pre nich bol rajom.

(Pokračovanie v budúcom čísle)

DRUHÁ EVANJELIZÁCIA

Podnietili ju ariáni v Európe. Zaplavili románske, nemecké a slovanské kraje. Prví mnísi - misionári prišli z ostrova Jóna v Írskom mori. Boli to dvaja bratia: Kolumbán starší a Kolumbán mladší. Obidve skupiny vrhli sa do kristianizácie ariánov s túžbou u týchto nových "pohanov" získať mučenícku korunu. Východná i západná cirkev ariánov evidovala ako pohanov (Sasinek). Potom po tejto misii (v 6.-7. storočí) a po porážke Avarov na naše územie priputovala bavorská cisárska benediktínska misia. Po nej z Akviley prišla ďalšia. No obidve predbehla misia "iz Griek", čiže z Dalmácie. Cisár Justinian (482-565), ako horlivý pravoverný kresťan, podnecoval latinských benediktínov katolicizovať Románov a Germánov a glagolášov (benediktínov gréckeho obradu) zas slovanský Balkán a Podunajsko i Krakovsko s Moravou a Českom. Glagolášom po pripojení k svätému Benediktovi okolo roku 400 dal erb, ktorý priniesli k nám a znázorňoval tri golgotské kopce a dvojité apoštolské grécky kríž. Títo dalmatínski benediktíni dostali od nášho vedca Pavla Jozefa Šafárika pomenovanie glagoláši. Pred rokom 800 už boli v Podunajsku, v terajšom západnom Maďarsku a v Potísi. Na strategických miestach (na križovatkách ciest) stavali materské kláštory Kapituly. Tam bola škola, písareň, výchova kádrov a umelecká sochárska dielňa. Farby na obrazy ešte neboli, tak do chrámov a domov umiestňovali sochy Božej Matky, Krista a svätých. Používali dalmatínsky jazyk, grécku liturgiu, ale latinskú terminológiu: opát, biskup, diakon, kláštor. Rozšírili meno Benedikt. Ich osady, kde mali kláštory, dostali pomenovania: Opátovce, Opátova. Podobne Beňadikovce, Beňová, Beňadik nad Hronom a iné. Od mena Benedikt vznikli osobné mená a priezviská: Beno, Benada, Benkoviš, Beneš, Beňuška a iné. Ich erb majú naše mestá, kde boli Kapituly. V Krakovsku ho má 19 miest a mestečiek.

Nepochybujeme, že ariáni kládli tuhý odpor. Aj falera - vyobrazenie šiestich misionárov zo Žitavskej tône - nám tie časy pripomína. Ariáni, ako dnešní jehovisti, mali chrámy bez obrazov s jednoduchým kazateľským a zároveň aj obetným stolom. Tie mesačné "večere Pánove" sa dodnes v evangelikálnych cirkvách konajú na pamiatku Zeleňého (Veľkého) štvrtku. Premenenie chleba a vína sa nekoná. Nepoužívali kríž ale betlehemskú hviezdu. Na cintorínoch na hroby dávali len kresané antropomorfné stĺpiky. Kalvíni od 16. storočia až do roku 1953 u nás a v Maďarsku ich používali. Teraz už kamenné platne s kalichom a biblickými citátmi.

Glagolášska misia prebrala zažívaný ariánsky názov spoločenstva veriacich a chrámu. Prebrali to z gréčtiny: Hé oikia kyriaké - Dom Pánov (zhromaždenie veriacich). Ten termín čítali mákko. Namiesto "k" používali "c". A tak nám zachovali názov Cirkve na spoločenstvo veriacich a na chrám termín cerkev. Ariánstvo v Európe pretrvalo od 4. do 9. storočia. Na výchovu kazateľov a písanie kníh potrebovali domácu abecedu. Tak vznikla glagol-

ská abeceda. Konštantínova je štvrtá verzia s krížikom namiesto "a". V Etikovej abecede je to znak Svätej Trojice. Ariáni preložili do dalmatínskeho jazyka aj Wulfilovu gótsku Bibliu podľa carihradskej Lukiárovej (palestínskej) verzie. To prebrali aj glagoláši. Ostal nám aj relikv: Krleš! Krleš!

Táto misia na staré Slovensko prišla z juhu smerom na sever. Glagoláši sa u nás preslávili stavbou rotúnd, okrúhlych stavieb, kde niet rohov, kam by sa podľa povestí v nich mohli schovať zlí duchovia na pokúšanie veriacich. Rotundy stavali až do svojho zániku na Vyšehradskej synode (1342), kde ich kráľ Karol Róbert - veľký latinizátor Uhorska - dal zrušiť. Mohli prejsť na latinský obrad, alebo sa odobrať do Chorvátska, kde mali slobodu. Tam prešli aj uhorskí pavlíni a používali v spisbe a nápisoch glagoliku až do novoveku.

Na Slovensku je známy ariánsky príbeh nitrianskeho kniežata Pribinu. Bol v Bavorsku na cisárskom dvore rukojemníkom po skončení vojen s Avarmi. Tam si našiel aj manželku a zosobášil sa asi na "reverz". Po návrate do Nitry sa pokúšal pre bavorskú benediktínsku misiu postaviť opátsky chrám na hrade. No jeho družinici sa proti tomu ako ariáni tvrdo postavili. Preto ho nakoniec postavil na svojom majetku, na hradišti. Dnes vieme, že je to lokalita "na Andrášiku", kde dnes sú piaristi. Na tej lokalite sa v Nitre zachoval najstarší cintorín. Pri budovaní nitrianskych sídlisk mesto naň, ako na nepoužívaný, dalo navoziť hlinu zo základov a pivnice.

Tam bola bavorská benediktínska misia, ktorej hlavou bol za Svätotopluka asi Wiching. Keď sa stal nitrianskym biskupom, celý areál dostal do svojej správy. Glagoláši mali staré božisko pod Zoborom. Tam bol aj prvý biskup, vymenovaný z Ríma a konsekrovaný v Akvilei. Dokladá to Pavol Orosius v 3. storočí v diele Historia mundi: Episcopus de Zubura/Subura. Nakoľko si glagoláši ctili svätého Martina z Panónie, tak mali podľa všetkého aj mestský kláštor na Martinskom vrchu.

Doklad o tom, že v Nitre bolo založené grécke biskupstvo pod arcibiskupom Metodom, je aj rozhodnutie kráľa Štefana pripojiť pod latinské arcibiskupstvo v Ostrihome územie Slovenska ako jeho budúce pastoračné územie. Trvalo to do čias Márie Terézie ako uhorskej kráľovnej. Kráľ by nemohol zobrať územie Nitrianskeho biskupstva, keby bolo latinského obradu. Okrem toho aj biskup Bystrík nebol v latinskej uhorskej cirkvi kanonizovaný, lebo bol gréckeho obradu. Len ona si v Uhorsku mohla oficiálne biskupa povýšiť na oltár. Tu sú daromné všetky prolatinské domienky, lebo cirkevne dekretálne právo nič také nedovoľovalo. Navyše hlásané "translatio" nitrianskeho biskupstva do Ostrihomu je totálny nezmysel. Nitre po kráľovom rozhodnutí premenili grécke biskupstvo na Kapitolu. A kráľ

Štefan ju obdaroval. Lepšie povedané, potvrdil im staré majetky zo starých čias. Nové latinské biskupstvo mohol kráľ Koloman založiť, až keď pre nové biskupstvo boli pripojené kraje na severe. To urobilo až chorvátske vojsko na čele s bánom, ktorý sa definitívne usadil v Bánovciach nad Bebravou s usadením vojsk v dedine Ozorovce.

Na misijný glagolský horizont Rastic sa pokúsil usadiť riadnu arcibiskupom spravovanú Slovenskú cirkev, podriadenú pod Apoštolskú stolicu v Ríme. Tak sa chcel osamostatniť od bavorskej misijnej cirkvi, ktorá slúžila cisá-

Druhá evanjelizácia

rovým zámerom pripájať slovenské kniežatstvá ako ďalšie nemecké marky. To je ten povestný "Drang nach Osten", zrealizovaný medzi severskými slovanskými kmeňmi.

V Ríme takého biskupa, vedieho po slovensky nemali, ako to tvrdil Hadrián II. Ale sa dohodli, že môžu na územie latinského patriarchátu pozvať biskupa z Carihradu. Po troch rokoch sa mal prezentovať pri Svätej stolici v Ríme a vydať "počet" zo svojej misie. To solúnski bratia aj urobili, lebo relikvie svojej misie niesli do Ríma. Tam štyri rokov stála bazilika svätého Klimenta bez relikvií. Okrem iných dôvodov aj preto pápež vyšiel s duchovenstvom a Romanmi pred hradby mesta.

V Klimentovej bazilike po smrti Konštantína-Cyrila dali na stenu vmaľovať privítanie. Konštantín je namaľovaný ako carihradský biskup (exarcha). Nikde sa v prameňoch nedočítame, že Carihrad neposlal na Moravu Rasticovi biskupa. Práve naopak: taký slávny doprovod posolstva z Carihradu nemohol cisár už len kvôli svojej vtedajšej sláve vypraviť na čele s diakonom alebo kňazom. Carihrad všade vypravoval misijné posolstvá na čele s biskupom (Ivanov). Iste si viete predstaviť deväťsto bavorských vojnových zajatcov, ktorí stáli na západnom brehu Moravy. Tých dostal za odmenu Konštantín a prepustil ich na slobodu. To bol nielen kresťanský akt milosrdenstva, ale aj politický a propagandistický ťah smerom do Bavorska.

Táto tretia evanjelizácia starého Slovenska mala pokračovanie po Metodovom vymenovaní za moravského arcibiskupa so sídlom (v "grade") Morava, dnes Valy pri Mikulčiciach. Tam archeológovia odkryli desať kostolov a baziliku s palácom. To bol na tie časy malý slovenský Rím.

Mojmír II. požiadal pred rokom 900 Svätú stolicu o obnovu provincie. Stalo sa. Vysvätili štyroch biskupov a jedného spomedzi nich legáti povýšili na arcibiskupa do mesta Moravy. Ďalší sa usadil v Nitre, ďalší v Krakove a tretí sufragán odišiel do Veligradu - Varadína v pripo-

jenom Potísi. Tí potom zriaďovali nové biskupstvá v Olomouci, v Tarnowe, v Sandomierži a Spišskej Kapitule. Keď kráľ Štefan po založení Uhorského kráľovstva začal zakladať latinské biskupstvá na miestach gréckych, tak zvyšné premenil na latinské Veľprepoštvá a prepoštvá. Tak po zničení "grade" Morava dostala Prepoštv Bratislava. Pred založením nitrianskeho latinského biskupstva aj prepoštv v Nitre, potom na Spiši, vo Varadíne a inde v Uhorsku (Sasinek, Pázmaňova akcia).

Na horizont Tretej evanjelizácie Slovenska sa začala v Uhorskom kráľovstve zakladať latinská právomoc. No nebolo kádrov. Privádzali ich z latinského Západu. No staré Uhorsko ostalo naďalej gréckeho obradu so svojimi glagolášmi. Dokladov na

to máme dostatok a výrečných: Za Ladislava I. je to Sabolčská synoda, kde sa medzi iným potvrdila pôstna prax Gréckej cirkvi spolu so sviatkami. Nie je dovolené zavádzať latinskú prax. V 12. storočí sú na kráľovskom dvore panovníci s procarihradským zameraním a so sobášnou politikou - brať si manželky Slovaniky. Historici to nedoceňujú. V roku 1205 pápež odpovedá kráľovi Imrichovi na jeho list a v ňom uvádza, že v Uhorskom kráľovstve je na každý latinský kláštor veľa kláštorov gréckeho obradu. O vyše sto rokov po Lyonskom újinnom koncile pápež Inocent III. píše do Uhorska list latinským biskupom s požadovaním ochrany veriacich gréckeho obradu. Preveľa dokladov zničili Tatári po roku 1241. Po nich pritiahol na Slovensko Přemysel Otakar a poničil všetko až po Hron. Za ním sa objavili Kumáni a po nich zničil Nitru Matúš Čák Trenčiansky (1316) a po ňom sa privalili husiti (1428). Inocent IV. svojou bulou ochraňuje veriacich a kňazov gréckeho obradu v Uhorsku. Stále zdôrazňuje, aby si latinskí biskupi vybrali obradových vikárov z kňazov gréckeho obradu. Ešte aj vtedy latinskí biskupi zakladajú chrámy s patrocíniom svätých Cyrila a Metoda (Bušince), v Milánovciach je patrónom svätý Kliment (1342). Bratislavský kódex takisto uvádza sviatok svätých Cyrila Metoda (1341).

V prvej polovici 14. storočia v Uhorsku prichádza ku zlomu. Kráľ Karol Róbert, ktorého predkovia z Neapola totálne zlikvidovali grécky obrad v južnej Itálii, začal to robiť aj v Uhorsku. Na rok 1342 dal zvolat do opátskeho glagolského kláštora na Vyšehrade celokrajinskú synodu glagolských opátov. Tam dal odsúhlasiť od dosadených prolatinských opátov likvidáciu gréckeho obradu v reholi. Kto chcel, mohol odísť do Chorvátska, kde mali slobodu ďalej pastorať. Treba si uvedomiť, že to bol strašný zásah do života Cirkvi v Uhorsku. A navyše taktika znesvätiť tie kláštory: v nich dal usádzať židovské komunity a neskôr za Žigmunda zas prichádzajúcich Cigánov. Tento panovník liezol na nervy aj Apoštolskej

stolici. Kráľovskí komisári boli najukrutnejší.

Cirkevní predstavitelia svoje testamenty zverovali Svätej stolici pred likvidáciou v prospech kráľa. Ak predsa chceli čosi zachrániť, tak nedobrovoľne dávali partičný bakšiš pre kráľovu kasu. Navyše kráľ zdobil aj cirkevných poddaných, čo nikdy sa v Uhorsku nerobilo. Kapituly vyzýval aj viac v roku dodávať vojenské kontingenty do kráľovského vojska. Právo to požadovalo len v prípade vojny proti pohanom a kacírom. Biskupov prinucoval dávať novoročné dary v hodnote 50 mariek. Darom biskupi protestovali v Ríme. Pritom Cirkve v Uhorsku veľa obetovala na jeho zahraničnú politiku v Neapole v prospech jeho brata. Kráľ Karol Róbert sa ukázal voči Cirkvi krajne nevďačný. Glagoláši odišli a preveľa farností bolo spojených do jednej, lebo latinských kňazov bol nedostatok.

Napriek tomu Cirkve gréckeho obradu v Uhorsku ďalej prežívala, aj keď stenčená. Išlo o oblasti, ktoré boli centru v Ostrihome a v Budíne vzdialené. Tak na Spiši ostrihomský arcibiskup menuje za svojich vikárov na post opátov dvoch kňazov gréckeho obradu. Do príchodu nemeckých osadníkov to bol čisto gréckokatolícky horizont. V pápežských listinách sa jasne uvádza, že tam bolo prv gréckokatolícke biskupstvo (ecclesia cathedratica).

Tesne pred príchodom Turkov na moháčske polia píše Lev X. uhorským biskupom, aby sa starali o veriacich gréckeho obradu a ďalej im ustanovovali obradových vikárov. Vedel od informátorov, že latinizujú. Moháčsku bitku Uhorsko prehralo, lebo sedmohradský gubernátor Ján Zápoľský so svojím vojskom ostal v tábore pri Segedíne. Mal tajnú dohodu so sultánom, že on bude jeho vazalom a uhorským kráľom.

No v 16. a 17. storočí predsa vznikajú ďalšie cyrilské kódexy. Pritom turecká invázia tak isto poničila, nielen obsadením Budapešti, preveľa archívov po mestách a dedinách. Ale počas stavovských sedmohradských vojen v čase mieru šesť rusínskych archidiakonov urobilo v roku 1646 s Katolíckou cirkvou úniu v Užhorode. Aj oni sa chceli dostať na úroveň latinských kňazov v Uhorsku. Tie nešťastné stavovské vojny oddialili založenie Mukačevského biskupstva až do konečnej likvidácie povstania Fraňa Rákociho II. O to sa zaslúžila Mária Terézia ako cisárovná a uhorská kráľovná. Prekonala odpor latinských biskupov a biskupstvo bolo v roku 1771 erigované. Vzhľadom na veľkú rozlohu bolo rozdelené na tri vikariáty: mukačevský, marmarošský a košický (neskôr prešovský). Definitívne, aj napriek odporu latinských biskupov, mukačevský biskup postupne pomocou cisárskeho dvora získaval dediny slovenských a maďarských gréckokatolíkov do svojej diecézy.

Tak prežila Metodova cirkev v Uhorsku napriek preveľkým prekážkam a zámerom nežičlivcov. Ako ponorná rieka sa nakoniec vynorila v druhej Slovenskej republike. Rím zriadil pre ňu arcibiskupstvo v Prešove a zároveň cirkevnú provinciu na celom území. Zámer kráľa Štefana dostal paralelnú provinciu.